

Ed.

456. Nefndarálit

um frumvarp til raforkulaga.

Frá iðnaðarnefnd.

Nefndin ræddi frv. á 3 fundum. Kvaddi hún til sín samgöngumálaráðherra og ræddi við hann einstök atriði frv. Kvað hann æskilegt, að breyting yrði gerð á 3. lið 35. gr., þannig að tryggja, að stórar fjárfúlgur yrðu ekki notaðar úr raforkusjóði til einkastöðva, sem ekki gætu síðar fallið inn í heildarkerfið. Kynni slik ráðstöfun á sjóðnum að torvelda það meginakmark, sem stefnt væri að, að koma upp heildarkerfi um land allt. Nefndinni þóttii þó ekki rétt að leggja til, að gerð yrði á þessu breyting við 2. umr., m. a. vegna þess, að nokkur hluti nefndarinnar, sérstaklega formaður, taldi, að mjög mikilvægar breytingar þyrfti að gera á frv. í heild, einkum á IV. kafla þess, sem að mestu mætti falla í burtu, en fella þau ákvæði, sem nauðsynlegt væri að halda í frv., inn í II. kafla. Þá væri og ástæða til að breyta VII. kafla frv. að því er snertir skipun og vald raforkuráðs. Þá þyrfti einnig að gera orðabreytingu á 18. gr., svo að meginmál hennar verði skýrara og valdi ekki misskilningi. En með tilliti til þess, að óhjákvæmilegt er að fá sum meginatriði frv. lögfest á þessu þingi, og þá einkum III. kaflann, svo og að marka nú þegar einhverja stefnu í þessu mikla hagsmunamáli þjóðarinnar, taldi nefndin rétt að mæla með því, að frumvarpið yrði samþykkt óbreytt til 3. umræðu, þar sem viðtækjar breytingar á frv. gætu orðið til þess, að málid dagaði uppi í þinginu, en á það leggur nefndin megináherzlu, að það komi ekki fyrir, enda tækifæri síðar til þess að koma fram breytingum á lögum, þegar sýnt er, að annað þykir betur henta.

Nefndin leggur því til, að frv. verði samþykkt óbreytt. Einstakir nefndarmenn eru óbundnir um að koma fram með breytingartill. eða fylgja breytingartill., sem fram kynnu að koma.

Eftir að nefndin hafði gengið frá málinu, barst henni bréf frá Félagi löggiltarfavirkjameistara, og þykir rétt að birta það hér með sem fylgiskjal.

Alþingi, 20. febr. 1946.

Gísli Jónsson,
form., frsm.

Páll Hermannsson,
fundaskr.

Guðm. Í. Guðmundsson.

Fylgiskjal.

Reykjavík, 15. febrúar 1946.

Til iðnaðarnefndar efri deildar Alþingis, Reykjavík.

Vér leyfum oss hér með að snúa oss til hinnar heiðruðu nefndar út af frumvarpi til raforkulaga á þskj. 313, sem nefndin mun hafa nú til meðferðar.

Þau atriði frumvarpsins, sem vér sérstaklega viljum leiða athygli að, eru þau, sem hér skal greina:

1) Við teljum óviðunandi, að bæjar- og sveitarfélög séu svipt þeim rétti, er þau hafa haft til rafvirkjunar fyrir sig, og sömuleiðis einstaklingar, sem reka eigin atvinnu á ýmsum stöðum landsins, sem opinberar rafveitur nái ekki til, og teljum sjálf sagt, að þau fyrirtæki mættu selja raforku til nærliggjandi búenda, ef önnur raforka er ekki til.

2) Vér teljum nauðsynlegt að breyta 10. gr. frumvarpsins í þá átt, að skylt sé að bjóða ávallt út í almennu útboði allt, sem framkvæma þarf, til þess að tryggja það, að sem bezt kjör fáist.

3) Vér teljum, að rafmagnseftirlit rikisins eigi að starfa, eins og til var ætlazt með eldri lögum, sem öryggi landsmanna bæði í efnis- og verkakaupum, sbr.

Rv. Rv., sem hefur sitt eftirlit bæði með verkum rafvirkja og efni, er þeir selja til notenda, því ef eftirlitið sjálft eigi að vera aðalvirkjunarfyrirtæki ríkisins, sem sjálft hafi eftirlit með sjálfu sér, sé eftirlit og öryggi þar með horfið, og sé þá illa farið gagnvart kaupendum og notendum.

4) Samkvæmt ákvæðum frumvarpsins er raforkuráðið, sem ræðir um í 50. gr., algerlega valdalaust.

En vér teljum, að þetta sé mjög óheppilegt. Eins og ráðið er skipað, álítum vér, að það ætti einmitt að hafa yfirstjórn allra þessara mála undir æðstu stjórn ráðherra. Virðist það undarleg hugsun, að raforkumálastjóri skuli eiga að vera að miklu leyti óháður ráðinu. Verður eigi séð, að með því móti verði nokkurt gagn að þeirri ihlutun um þessi mál, sem skipun ráðsins virðist eiga að leggja í hendur þeirra stofnana, sem nefndar eru í 50. gr. og eiga að ráða því, hverjur skuli eiga sæti í ráðinu. Ætti að nægja, að rafveitustjóri starfaði undir yfirstjórn ráðsins, og væri raforkumálastjóri þá algerlega óþarfur, enda yrði starfssvið rafveitustjóra í samræmi við það fyrirkomulag.

Vér teljum óhjákvæmilegt, að raforkuráð hafi æðsta vald í raforkumálum næst ráðherra og að rafveitustjóri starfi undir þess stjórn, samanber rafmagnsstjóri undir bæjarstjórn Reykjavíkur.

Engum getur blandazt hugur um, að hér er um velferðarmál þjóðarinnar að ræða, að vel takist með skipun þessa mikla máls. Vér leyfum oss því að vænta þess, að nefndin taki til mjög alvarlegrar ihugunar, hvort hún vill ekki fallast á þau sjónarmið vor, sem greind eru hér að framan. Erum vér reiðubúrir til þess að bera fram breytingartillögur við einstakar greinar frumvarpsins, ef nefndin vill fallast á þau grundvallaraði, sem hér ræðir um, og að sjálfsögðu erum vér reiðubúrir til viðtals við nefndina um málið, ef hún telur, að það muni vera því til gagns.

Virðingarfyllst

F. h. Félags löggilttra rafvirkjameistara í Reykjavík og Félags ísl. rafvirkja

Jón Ormsson. Ríkarður Sigmundsson.
Jónas Ásgríms. Gísli Jóh. Sigurðsson.

Sþ.

457. Nefndarálit

um till. til þál. um vélar til raforkuvinnslu á sveitaheimilum.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin leitaði á sínum tíma umsagnar rafmagnseftirlits ríkisins, og er hún á þessa leið:

RAFMAGNSEFTIRLIT RÍKISINS

Reykjavík, 15. des. 1945.

Í bréfi, dagsettu 16. nóv. þ. á., óskar allsherjarnefnd Alþingis umsagnar rafmagnseftirlitsins um tillögu til þingsályktunar um vélar til raforkuvinnslu á sveitaheimilum. Í því sambandi vill rafmagnseftirlitið taka eftirfarandi fram:

Rafmagnseftirlitið telur ástæðu til, að gerð verði rannsókn á því, hvernig raforkupörfl sveitaheimila, sem af einhverjum orsökum ekki eiga kost á rafmagni á annan hátt en með eldsneytishreyfum, verði haganlegast fullnaegt. Ráðist sveitaheimili í að kaupa slikein hreyfil, verður nefnilega að reyna að hagnýta orkumagn eldsneytisins til hins ýtrasta, þó að visu innan fjárhagslega skynsamlegra takmarka,

og kemur þar margt til greina. Sem dæmi má t. d. nefna, að sé hreyfillinn notaður til heyþurrkunar, þarf að athuga, hversu og á hvern hátt heppilegt sé að nota kæliloft og útblástursloft hans til þurrkunarinnar eða annarra nytSAMLEgra þarfa, i stað þess að láta þetta loft og þar með mestan hluta orkunagns eldsneytisins fara í súginn. Sama gildir um mataeldun með rafmagni og fleira. Kemur eins og fyrr er getið margt til greina, og ekki verður sagt með vissu, hvaða fyrirkomulag megi ætla haganlegast fyrir íslenzk sveitaheimili, fyrr en að lokinni rannsókn.

Virðingarfallst

Jakob Gislason.

E. Briem.

Til allsherjarnefndar Alþingis, Alþingi.

Nefndarmenn eru allir meðmæltir tillögunni efnislega, en telja þó þörf orðabreytinga á henni. Varð samkomulag um að mæla með samþykkt hennar með þessari

BREYTINGU:

Tillögugreinin orðist svo:

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina:

1. að láta rannsaka hið allra fyrsta, hvernig fullnægt verði raforkubörf þeirra sveitaheimila, sem hvorki hafa hentug skilyrði til vatnsvirkjunar né eiga kost á raforku úr almannarafveitum;
2. að athuga að lokinni þessari rannsókn, á hvern hátt þessum heimilum verði tryggð kaup á þeim tækjum, sem hentugust þættu til raforkuvinnslu handa þeim, með beztu fáanlegum kjörum, meðal annars með því að hlutast til um, að tollur af þessum tækjum verði ekki hærri en af landbúnaðarvélum;
3. að birta niðurstöður rannsóknarinnar og gefa út leiðarvísni um gerð, uppsetningu og alla meðferð þessara tækja handa notendum þeirra.

Alþingi, 21. febr. 1946.

Jóhann Jósefsson,
form.

Jón Sigurðsson.
Páll Zóphóníasson.

Sigurður Þórðarson,
fundaskr.

Barði Guðmundsson.
Ingólfur Jónsson.

Sigurður Thoroddsen,
frsm.

Nd.

458. Breytingartillögur

við frv. til I. um sameining Selfossbyggðar í eitt hreppsfélag.

Frá Páli Zóphóníassyni.

1. Við 1. gr. Greinin orðist svo:

Selfossbyggð í Árnessýslu, sem vaxið hefur upp á mótum þriggja hrepps-félaga við Ölfusá, skal verða sérstakt sveitarfélag, er nefnist Selfosshreppur. Í hinum nýja hreppi er allur Sandvikurhreppur, nema svonefnd Flóagaflstorfa, er leggjast skal til Eyrarbakkahrepps, Hellir ásamt Fossnesi úr Ölfushreppi og sneið af Laugardælandi í Hraungerðishreppi, er markast af beinni línu frá Virkisvörðu til hæsta klettsins á nyrzta ferjuholti í Hellislandi. Að öðru leyti eru landamerki jarða þeirra, sem að ofan voru taldar, hreppamörk hins nýja Selfosshrepps.

2. Við 3. gr. Greinin orðist svo:

Ölfushreppi og Hraungerðishreppi greiðir Selfosshreppur bætur eftir mati fyrir missi tekna af þeim landsvæðum, sem frá þeim hreppum eru tekin og

Ed.

459. Nefndarálit

um frv. til 1. um vinnuskóla á Reykhólum.

Frá minni hl. menntamálanefndar.

Nefndin hefur athugað málid, en ekki orðið sammála. Meiri hlutinn vill víkja frumvarpinu frá með dagskrá. Minni hlutinn vill samþykkja það með breytingum. Er aðalbreyting minni hl. fólgin í því að fella niður ákvæði um sérstaka kvennadeild í þessari stofnun, en gera hins vegar ráð fyrir því, að þar rísi sérstakur húsmæðraskóli samkvæmt lögum, er gilda um það efni.

Ríkið hefur keypt Reykhóla, en ekki notað jörðina til nýrra framkvæmda. Eru bæjarhús forn og að falli komin. Hins vegar er jörðin frábær kostajörð, og er sýnilegt, að þar gætu átt heima margar menntastofnanir og jörðin auk þess verið heimili nokkurra starfsmanna ríkisins. Hefur Alþingi nú veitt fé til þess að koma í framkvæmd á Reykhólum tilraunastöð fyrir Vesturland.

Gísli Jónsson, þm. Barðstrendinga, hefur fyrir nokkru gert frumdrætti að skipulagi nýrrar stofnunar á Reykhólum. Vann Aðalsteinn Eiríksson, skólastjóri i Reykjanesi, með Gísli Jónssyni að þessu málí og frv. því, sem nú liggur fyrir. Frv. mun oftari en einu sinni hafa verið sent til umsagnar milliþinganefnd i skólamálum, en sú at-hugun hefur ekki boríð sýnilegan árangur.

Frumvarpið gerir ráð fyrir merkilegri nýjung í uppeldismálum sveitanna. Hér er ekki um að ræða bændaskóla, gagnfræðaskóla né héraðsskóla. Vinnuskóli samkvæmt fyrirliggjandi frv. yrði nánast nútíma eftirmynnd af Ólafsdalsskóla á dögum Torfa Bjarnasonar. Nú eru tveir bændaskólar í landinu, og standur til að reisa hinn þriðja á Suðurlandi. Í þessum skólum er veitt mikil bókfræðsla í two vetur, en mjög litil vinnukennsla, því að verkstæði hefur vantað frá byrjun. Nemendur hafa nú um nokkur ár verið sumarlangt við vorverk og heyskap á Hólum og Hvannneyri, en ríkisvaldinu hefur ekki enn tekizt að búa svo um þessa vinnukennslu, að hún veiti þá æfingu, sem bændur á venjulegum sveitaheimilum þurfa mest á að halda. Það er eftirkortarvert, að i húsmæðraskólum sveitanna er námið fyrst og fremst verklegt. Allir þessir skólar verða fyrir svo mikilli aðsókn, að ekki er hægt að taka á móti nema litlum hluta umsækjenda, og fjölgar húsmæðraskólum þó stöðugt. Aðsókn hefur jafnan verið mun minni að bændaskólunum, og það engu síður, þó að þar hafi verið margt snjallra kennara. Ástæðan er sú, að fólkid hefur fundið, að skipulag húsmæðraskólanna var betra en bændaskólanna. Námsmeyjarnar lærðu að elda mat og þvo þvott, en lásu ekki um það í bókum, hversu ætti að vinna þau störf. Miklar likur eru til, að skipulag það, sem frv. gerir ráð fyrir á Reykhólum, mundi innan skamms verða hið eftirsóttu fordæmi við alla bændakennslu í landinu.

Minni hl. leggur til, að frv. á þskj. 134 verði samþykkt með eftirfarandi

BREYTINGUM.

1. Við 1. gr. Greinina skal orða svo:

Ríkissjóður lætur reisa og reka á sinn kostnað vinnuskóla á Reykhólum í Austur-Barðastrandarsýslu. Markmið skólans er að veita nemendum þá kunn-

áttu, sem þeim er nauðsynleg til þess að lífa og starfa á sviði landbúnaðar, smærri bátaútvegs og iðnaðar í sambandi við búrekstur.

2. Við 2. gr.
 - a. Í stað upphafssorðanna „Í verknámsdeild karla“ kemur: Í skólanum.
 - b. Tveir síðustu málsl. A-liðar skulu vera sérstök málsgrein.
 - c. Fyrir orðin „íslenzka“ og „söngur“ í fyrri málsgr. B-liðar kemur: íslenzku og söng.
3. Við 3. gr.
 - a. Fyrri málsgr. skal orða svo:
 - Námstíminn er þrjú missiri: tveir vetur og eitt sumar.
 - b. Orðið „deildarinnar“ í upphafi síðari málsgr. fellur burt.
4. Við 4. gr. Greinin fellur burt, og breytist greinatalan á eftir samkvæmt því.
5. Við 5. gr. Í stað orðanna „Í báðum deildum skólans“ kemur: Í skólanum.
6. Við 6. gr. Fyrir orðin „með 2.—5. gr., skulu báðar deildir skólans“ kemur: í 2.—4. gr., skal skólinn.
7. Við 9. gr. Fyrir orðin „vera á varðbergi fyrir“ í síðari málsgr. kemur: gefa gætur.
8. Við 13. gr.
 - a. Fyrir „vinnustörfum“ í 2. málsl. kemur: vinnustofum.
 - b. Fyrir orðin „frá því, sem nú er“ í síðasta málsl. kemur: umfram þær, sem nú eru.

Alþingi, 22. febr. 1946.

Jónas Jónsson.

Sþ.

460. Viðaukatillaga

við till. til þá. um rafveitu Norðurlands.

Frá Jónasi Jónssyni.

Aftan við tillgr. bætist: Jafnframt er ríkisstjórninni heimilað að fá á kostnað ríkissjóðs vel hæfan erlendað kunnáttumann til að rannsaka og gera áætlun um, hve mikið mundi kosta að gera góðan fiskveg í Laxá fram hjá rafstöðinni við Laxárfossa.

Sþ.

461. Tillaga til þingsályktunar

um ríkisábyrgð á rafveituláni fyrir Borgarneshrepp.

Flm.: Bjarni Ásgeirsson.

Alþingi ályktar að heimila ríkisstjórninni að ábyrgjast allt að 400 þús. kr. lán, sem Borgarneshreppur í Mýrasýslu tekur til þess að standast kostnað við rafveitukerfi innan kauptúnsins, þó ekki yfir 85% af heildarkostnaði við verkið.

Greinargerð.

Oddviti Borgarneshrepps í Mýrasýslu hefur fyrir hönd hreppsnefndarinnar óskað þess, að ég aflaði á Alþingi heimildar til handa ríkisstjórninni til þess að taka ábyrgð á allt að 400 þús. króna láni til þess að koma upp innanbæjarkerfi fyrir kauptúnið í sambandi við virkjun Andakílsár, sem væntanlega verður lokið á næsta ári.

Nánar í framsögu.

Fylgiskjal.

ÓLAFUR TRYGGVASON

Reykjavík, 15. febrúar 1946.

Rafveita Borgarness.

Hér með sendi ég yður kostnaðaráætlun um innanbæjarveitu þá, sem fyrirhugað er að byggja í Borgarnesi á næstkomandi sumri.

Við ákvörðun á fyrirkomulagi veitunnar hef ég að nokkru stuðzt við þá áætlun, sem rafmagnseftirlit ríkisins gerði árið 1943, en þar er m. a. gert ráð fyrir 3 spennistöðvum í bænum til að byrja með, eins og í þeirri áætlun, er hér liggur fyrir.

Eins og yður er kunnugt, hefur verið gengið frá kaupum á nauðsynlegu efni til spennistöðva og háspennukerfis í Borgarnesi, en þetta efni mun verða af sömu gerð og ráðgert er að nota í innanbæjarkerfi Akraness. Kostnaður spennistöðva og háspennukerfis verður því áætlaður nú af nokkurri nákvæmni, a. m. k. að því er efni snertir. Þó er rétt að vekja athygli á, að hin erlendu firmu áskilja sér rétt til að leiðréttu tilboðsverð sin til samraemis við verð á hráefnum og vinnu, ef þessir kostnaðarliðir breytast frá þeim tíma, sem tilboð er gefið, og þar til vörurnar eru afgreiddar. Samkvæmt meðfylgjandi áætlun er gizkáð á, að kostnaður spennistöðva og háspennukerfis muni nema 275000 kr.

Að því er lágpennukerfið snertir er hér ekki um nákvæma kostnaðaráætlun að ræða, m. a. vegna þess, að á þessu stigi málsins er ekki víst um, hversu viðtækjar breytingar verði mögulegt að gera á kerfinu að þessu sinni. Samkvæmt þeirri áætlun, sem hér ræðir um, er gert ráð fyrir, að nokkur hluti lágpennukerfisins, eða allt að 600 m, verði lagður í jörðu þegar á þessu sumri, en hins vegar verði að öðru leyti notað við loftlinukerfi í bænum, a. m. k. fyrst um sinn. Gizkað er á, að kostnaður lágpennukerfisins muni með þessari tilhögum nema um 175000 kr.

Kostnaður alls innanbæjarkerfisins með framangreindu fyrirkomulagi áætlast samkvæmt þessu á 450000 kr. Þess skal getið, að væntanlegur stofnkostnaður að veitustöðvar bæjarins er ekki talinn með í þessari upphæð, með því að sá kostnaður mun vera innifalinn í áætluðum stofnkostnaði Andakilsárvirkjunar.

Nánari áætlun, sérstaklega að því er lágpennukerfið snertir, hef ég því miður ekki tök á að gera að þessu sinni, en ég mun þó að sjálfsögðu gefa yður allar frekari upplýsingar um innanbæjarveituna, sem ég get i té látið og þér kynnuð að óska eftir.

Virðingarfyllst
Ólafur Tryggvason.

Oddviti Borgarneshrepps, hr. Friðrik Þórðarson.

Sþ.

462. Tillaga til þingsályktunar

um fullnaðarrannsóknir á fallvötnum til raforkunota handa íbúum Vestur-Skaftafellssýslu og hluta af Rangárvallasýslu.

Flm.: Gísli Sveinsson, Sveinbjörn Högnason.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að annast um, að fullnaðarrannsóknum verði sem fyrst lokið á fallvötnum þeim, sem fullnægt gætu, ef virkjuð yrðu, raforkubörf íbúa Vestur-Skaftafellssýslu, væntanlega að einhverju leyti í sambandi við hluta af Rangárvallasýslu, er a. m. k. virðist geta átt sér stað um Mýrdals- og Eyjafjalla-sveitirnar, svo að gengið verði úr skugga um, hvort langleiðslur þyrfti á það svæði frá Sogsstöðinni, eða hver úrræði önnur yrðu þar heppilegust og kæmu að beztum notum, þegar á allt er litið.

Greinargerð.

Till. þessi er borin fram sem nauðsynleg viðbót við áskoranir þær, sem nú eru mjög í frammri, um rannsóknir á orkuvinnslu úr Soginu og leiðslur rafmagns þaðan um Suðurlandssýslurnar, því að engan veginn er enn úr því skorið, hvernig heppilegast er að standa að þeim málum, þegar austar dregur á láglendið. Sjálfsgagt er að styðja að því, að rafmagn frá Sogi komist sem fyrst svo langt og svo víða sem álitid er af fróðum mönnum gerlegt og hagkvæmt, og það vilja flm. þessarar tillögu einnig gera. En þegar á þessar slóðir kemur, til Eyjafjalla og Vestur-Skaftafellssýslu, geta fleiri leiðir vel komið til greina og fallvötn þar ef til vill nægileg til fullnæggingar mikilli raforkuhörf, ef ráðið yrði í að virkja þau, en um það skortir enn fullnægjandi rannsókn, svo að réttur og nauðsynlegur samanhurður fáiist um málið i heild. Má hér ekki sít nefna til Eyjafjöllin, þar sem alkunn fallvötn (fossar) blasa við sjónum manna, en i samhengi við þá sveit er Mýrdalurinn. Er þar að visu byrjað á nokkrum rannsónum og einnig austan Mýrdalssands, en allt er það ófullgert. Af öllum ástæðum má petta ekki dragast lengur.

Nd.

463. Frumvarp til laga

um landnám, nýbyggðir og endurbyggingar í sveitum.

Frá landbúnaðarnefnd.

I. KAFLI

Um stjórн landnámsmála.

1. gr.

Landbúnaðarráðherra skal hafa með höndum yfirstjórn þeirra mála, er lög þessi varða.

2. gr.

Skipaður skal sérstakur landnámsstjóri. Laun hans skulu vera þau sömu og húnaðarmálastjóra.

3. gr.

Landnámsstjóri skal undirbúa tillögur og áætlunar um frumræktun lands í stórum stíl, jafnt til stofnunar byggðarhverfa í sveitum og til nytja fyrir kauptún og kaupstaði. Hann skal og hafa yfirumsjón framkvæmda þessara tillagna að fenginni samþykkt þeirra aðila, er um þær fjalla, svo og með öðrum framkvæmdum, er lög þessi varða og ekki eru öðrum falin sérstaklega. Hann skal njóta til þessa ráðuneytis Búnaðarfélags Íslands og Atvinnudeildar háskólans.

II. KAFLI

Um landnám ríkisins.

4. gr.

Ríkisstjórnin lætur eftir tillögum landnámsstjóra og að fengnu áliði Búnaðarfélags Íslands og Nýbyggingarráðs undirbúa á kostnað ríkisins ræktun lands, þar sem stofna skal byggðarhverfi í sveitum eða hefja stórfellda ræktun við kauptún og kaupstaði, eftir því sem nánar er fyrir mælt í lögum þessum.

Ríkissjóður greiðir til þessara framkvæmda minnst 2.5 millj. kr. á ári á næstu 10 árum, í fyrsta sinn 1947.

5. gr.

Þessi undirbúningur landsins til ræktunar, sem ríkið framkvæmir og kallast landnám ríkisins, skal vera í því fólginn að ná á eina hönd samfelldu landi til ræktunar og nytja, ræsa fram það land, sem rækta skal, leggja um það vegi, sem tengdir eru aðalvegum nærliggjandi byggða, og ef reisa skal á því byggðarhverfi aðalæðar til vatnsleiðslu og skolpleiðslu, enn fremur skipuleggja á því byggð og skipta því sem sú byggð krefur.

6. gr.

Landnám þetta skal fara fram á landi, sem er eign ríkisins, bæjar-, sveitar- eða byggðarfélaga. Keypt skal land í þessu skyni, þar sem þess gerist þörf, og er heimilt að taka jarðir, sem ekki eru í sjálfsábúð, eignarnámi til þessara nota og einnig einstakar sjálfseignarjarðir, sem ekki næst samkomulag um kaup á og eru inn á milli landsvæða, sem taka á til landnáms, enda samþykki Búnaðarfélag Íslands, að eignarnámið fari fram.

7. gr.

Áður en framkvæmdir um landnámið eru hafnar á hverjum stað, skal landnámsstjóri hafa látið fara fram rannsóknir um skilyrði til ræktunar, rafvirkjunar, afnota af jarðhita, samgangna, markaða o. fl. Jafnframt skal hann hafa látið gera skipulagsuppdrátt og kostnaðaráætlun um landnámið og þá byggð, sem þar á að risa, og gera áætlanir og tillögur um það, hvers konar búskapur þar skuli rekinn.

Niðurstöður rannsókna og áætlanir séu lagðar fyrir Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð, svo að tryggt sé, að áætlanir séu í samræmi við heildaráætlanir þessara aðila.

8. gr.

Áður en landnám er hafið, skal sveitarstjórn, þar sem það á að fara fram, gefinn kostur á því að gera grein fyrir, hver áhrif hið fyrirhugaða landnámi muni hafa á afkomuöryggi bújarða þeirra, sem fyrir eru í sveitinni, fiskitúnini, kauptúnini eða kaupstaðnum og sveitar- eða bæjarfélagsins í heild. Verði ágreiningur um fyrirætlanir landnámsstjóra annars vegar og tillögur og óskir bæjar- eða sveitarstjórnarinnar hins vegar, sker Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð úr, en þeim úrskurði má þó skjóta til fullnaðarákvæðis ríkisstjórnarinnar.

9. gr.

Þegar lokið er undirbúningi landsins til ræktunar og byggðar, skal það leigt með erfðaleigu einstaklingum eða byggðarfélögum með skilmálum, sem nánar verða teknir fram í reglugerð. Leigan skal miðuð við þá kosti, sem landið býður til búskapar og afkomu. Skytt skal landnámsstjóra, ef óskir koma fram, að gera samning við bæjar- eða sveitarstjórnir um það að taka að sér frumræktun lands fyrir hlut- aðeigandi bæjar- eða sveitarfélög. Þau bæjar- eða sveitarfélög, sem hér eiga hlut að máli, skulu tryggja nægilegt fé til framkvæmdanna. Landnámsstjóra skal skytt að taka sem greiðlu væntanlegan jarðræktarstyrk eins og Búnaðarfélag Íslands áætlar hann.

10. gr.

Heimilt skal landnámsstjóra að verja nokkrum hluta þess fjár, sem varið er til landnámsins, til að ræsa fram og undirbúa til ræktunar land, þar sem reisa á einstök nýbýli samkv. VI. kafla þessara laga. Þessi heimild skal þó aðallega notuð þar, sem hagkvæmt er að framkvæma landnámið með þeim vélum, er landnámsstjóri ræður yfir. Þar, sem því verður ekki við komið, skal þó heimilt að verja til undirbúnings hvers býlis ákveðinni fjárupphæð, þó aldrei hærri en nemur meðalkostnaði við stofnun býlis i byggðarhverfi. Skulu og fylgja því fjárfamlagi sömu kvaðir og á landnámi ríkisins.

III. KAFLI

Um byggingarsjóð íslenzkra sveita.

11. gr.

Stofna skal sjóð, sem nefnist Byggingarsjóður íslenzkra sveita. Í lögum þessum er hann kallaður Byggingarsjóður.

12. gr.

Stofnfé sjóðsins er:

- a. Byggingarsjóður, Nýbýlasjóður og Smábýladeild Búnaðarbanka Íslands, eins og þessar stofnanir eru nú.
- b. Lán, er ríkissjóður veitir eða útvegar vaxtalaust, þannig að stofnféð nemi alls 10 millj. kr. 1. júlí 1947, en síðan leggist árlegur tekjuafgangur sjóðsins við stofnféð.

13. gr.

Tekjur sjóðsins eru:

1. Vaxtatekjur.
2. Árlegt framlag úr ríkissjóði, er nemur 2.5 millj. kr. næstu 10 ár, í fyrsta skipti árið 1947.

14. gr.

Sjóðurinn veitir lán gegn 1. veðrétti í jörðum, lóðum, íbúðarhúsum og peningshúsum:

- a. Til endurbygginga íbúðarhúsa á sveitabýlum með þeim skilyrðum og takmörkunum, sem sett eru í IV. kafla þessara laga.
- b. Til byggingar íbúðarhúsa og peningshúsa í byggðarhverfum samkvæmt V. kafla þessara laga.
- c. Til byggingar íbúðarhúsa og peningshúsa á nýbýlum, sem reist eru á ræktuðu landi við skiptingu jarða eða landi, sem er sérstaklega vel fallið til ræktunar og byggðar, og reist verða samkvæmt VI. kafla þessara laga.

Lánin mega vera allt að 75% af kostnaðarverði þeirra bygginga, sem reistar kunna að verða fyrir þau, reiknuðu af teiknistofu landbúnaðarins með visitölu byggingarkostnaðar í sveitum það ár, sem þær eru gerðar.

15. gr.

Þegar stjórn Byggingarsjóðs hefur gefið loforð um lánveitingu samkv. 14. gr., er heimilt að veita bráðabirgðalán meðan á framkvæmdum stendur, gegn persónulegum tryggingum og veði í framkvæmdinni, allt að 80% af hinu áætlaða endanlega láni, en slik bráðabirgðalán skulu greidd að fullu um leið og hin föstu lán eru afgreidd. Skal lánið veitt jafnóðum og verkinu miðar áfram. Vextir af bráðabirgðalánum þessum skulu vera 5%.

16. gr.

Byggingarsjóði skal heimilt, ef stofnfé hrekkur ekki til fyrir þeim lánum, sem álitin eru æskileg, að taka lán eða gesa út handhafavaxtabréf, allt að þreföldum stofnsjóði sínum.

Handhafavaxtabréfin skulu tryggð með skuldabréfum lánpæga, stofnfé sjóðsins og ábyrgð ríkissjóðs.

17. gr.

Lán þau, er sjóðurinn veitir, skulu greidd með jöfnum árlegum greiðslum, og skulu þær árlegu greiðslur við það miðast, að vextir af lánsfénu séu 2%. Skal stjórn sjóðsins ákveða um hvert lán, til hve langs tíma það er veitt, og skal þá meðal annars á það litið, hve vandaðar byggingar þær eru, sem fyrir lánsfél eru reistar. Lánin skulu þó aldrei veitt til lengri tíma en 42 ára.

18. gr.

Heimilt er að telja lán eða eftirstöðvar láns úr Byggingarsjóði komnar í gjald-daga án uppsagnar:

1. Pregar áskilið árgjald er ekki greitt á réttum gjalddaga.
2. Við eigendaskipti að veði fyrir láni eða ef veðið eyðileggst, er selt eða sett á uppboð.
3. Ef veðið gengur svo úr sér eða rýrnar að gildi, að lánið er ekki lengur tryggt að dómi lánveitanda.
4. Ef lántakandi hættir landbúnaðarframleiðslu eða störfum fyrir landbúnað.

19. gr.

Pregar lán eru komin í gjalddaga, hefur Byggingarsjóður heimild til að láta selja veðið við opinbert uppboð eða fara með það á annan hátt eins og venja er um veð fyrir lánum, sem í gjalddaga eru komin.

20. gr.

Ef veð er selt á nauðungarupphoði eða við gjaldþrotaskipti, ber upphoðshaldara að geta þess i upphoðsgerðinni, að eignin sé veðsett Byggingarsjóði, og skal stjórni sjóðsins gert aðvart svo tímanlega, að hún geti látið fulltrúa sína vera við upphoðið.

21. gr.

Byggingarsjóður er undanþeginn öllum tekjuskatti og öðrum sköttum til ríkis og sveitarfélaga. Einnig á hann rétt á að fá ókeypis eigna- og veðbókarvottorð fyrir sjálfan sig.

22. gr.

Búnaðarbanks Íslands annast framkvæmdastjórn sjóðsins, og skal bankastjóri Búnaðarbanks afgreiða allar lánveitingar hans. Um lánveitingar til nýbýla, jafnt í byggðarhverfum sem til einstakra nýbýla, skal hann fara eftir tillögum landnáms-stjóra, en um lánveitingar til byggingar íbúðarhúsa á gömlum sveitabýlum skal hann enn fremur hafa samráð við starfsmann í þjónustu teknistofunnar, sem sér-staklega hefur með höndum skipulagningu byggðarinna í sveitum ásamt landnáms-stjóra og kallast skipulagsstjóri íslenzkra sveita, enda sé þeirri skipulagningu hagað í samræmi við áætlun, sem Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð gera um framtíð landbúnaðar á Íslandi samkvæmt ákvæðum laga um Ræktunarsjóð Íslands.

IV. KAFLI

Um endurbyggingar íbúðarhúsa á sveitabýlum.

23. gr.

Lán úr Byggingarsjóði til endurbyggingar íbúðarhúsa á sveitabýlum skulu veitt með þessum skilyrðum:

1. Að húsið sé gert úr góðum og viðurkenndum byggingarefnum, og sé gerð hússins utan og innan samþykkt af stjórni sjóðsins.
2. Að lögð hafi verið fram stutt lýsing af bæjarhúsum umsækjanda, undirrituð af trúnaðarmönnum Brunabótafélags Íslands, og beri sú lýsing því vitni, að endurbyggingar sé þörf á íbúð hans.
3. Að lögð sé fram frá skipulagsstjóra yfirlýsing um, að býlið sé til frambúðar og íbúðarhús það, sem reisa á, sé við hæfi þess og að það verði reist á hentugum stað miðað við ræktun, vatnsból, vedi, sima, rafleiðslur og annað það, er tryggir framtíðargildi þess.

24. gr.

Lán úr Byggingarsjóði skulu enn fremur því aðeins veitt til endurbyggingar íbúðarhúsa á sveitabýlum, að húsið sé allt byggt að nýju, eða gamalt hús endurhyggt þannig, að skoða megi það sem algerlega nýja íbúð.

25. gr.

Ef skipulagsstjóri telur, að nauðsynlegt sé vegna skipulagningar byggðarinnar, að bæjarhús séu færð, getur Byggingarsjóður sett það að skilyrði fyrir láni til endurbyggingarinnar, að tillögur hans séu teknar til greina. Hins vegar á þá býlið rétt til láns úr Byggingarsjóði til endurbyggingar peningshúsa, ef staðfærsla íbúðarhúss hefur i för með sér, að peningshús séu lika færð úr stað.

V. KAFLI
Um byggðarhverfi.

26. gr.

Á landi því, sem ríkið hefur numið samkv. fyrirmælum 4.—10. gr., skulu reist byggðarhverfi. Landnámsstjóri skal i samráði við Búnaðarfélag Íslands og Nýhyggingarráð gera áætlanir um stofnun byggðarhverfanna, og sér hann síðan um framkvæmdir þeirra samkvæmt því, sem fyrir er mælt i lögum þessum.

27. gr.

Byggðarhverfi nefnast i lögum þessum minnst 10 býli, þar sem framkvæmdir allar við ræktun og byggingar eru gerðar eftir fyrir fram ákveðnu skipulagi. Hverju býli skulu ætlaðir minnst 12 ha til túnræktar auk nauðsynlegs beitilands, eða jafngildi þess í skilyrðum til garðræktar, vermiræktar eða annars þess, sem tryggt getur þrif býlisins. Enn njóta sama réttar í hverju byggðarhverfi býli, sem minna land hafa, ef ábúendur þeirra hafa sem aðalatvinnuveg handverk eða önnur störf, sem að dómi landnámsstjóra eru nauðsynleg fyrir byggðarhverfið.

28. gr.

Þegar ákveðið hefur verið, að byggðarhverfi skuli reist á landi, sem ríkið hefur áður numið, skal landnámsstjóri láta rækta 5 ha túns og reisa íbúðarhús og nauðsynlegustu peningshús, hlöður og verkfæraskemmur þeirra býla, sem þar eiga að risa. Til bygginganna fær hann lán úr Byggingarsjóði handa hverju býli í hverfinu, allt að 75% kostnaðar. Tekur síðan ábúandi, er flyzt á býlið, lán þetta að sér, en lánið skal vaxta- og afborgunarlaust þann tíma, sem það er á hendi landnámsstjóra. Við móttoku býlisins skal ábúandi, ef um kaup er að ræða, greiða 25% af byggingarkostnaði býlisins, enda telst hann þar á eftir eigandi þeirra bygginga, sem á býlinu eru, og þeirrar ræktunar, er hann hefur sjálfur framkvæmt.

29. gr.

Um leið og framkvæmid er hafin til að reisa byggðarhverfi, skulu býli þau, sem þar eiga að risa, auglýst til kaups og ábúðar eða til leigu og ábúðar, sem einnig skal heimilt. Forkaupsrétt til kaups eða leigu skulu hafa bændur og bændasynir á þeim jörðum, er á hverfislandinu hafa verið, og þar næst ábúendur á jörðum, sem ekki geta fengið lán úr Byggingarsjóði, vegna þess að þær dæmast ekki hæfar til framtíðarábúðar.

30. gr.

Ef eigandi og ábúandi býlis í hyggðarhverfi vill selja býli sitt, hefur Byggingarsjóður forkaupsrétt að því gegn kostnaðarverði að frádreginni fyrningu.

31. gr.

Allir þeir, sem gerast ábúendur í hyggðarhverfi, skulu stofna með sér byggðarfélög. Félög þetta skal setja sér samþykktir í samræmi við lög þessi, og skulu þær til þess að öðlast gildi staðfestar af landbúnaðarráðherra eftir tillögum landnámsstjóra. Í samþykktum hyggðarfélaga skal ákveða, hvort rekinn skuli samvinnubúrekstur í hyggðinni eða að hve miklu leyti, hvaða stofnanir, byggingar, vélar

o. s. frv. skuli vera félagsseign og hvernig með félagsseignir skuli farið o. fl. þ. h. Nánari fyrirmæli um undirbúning og setning samþykkta byggðarfélaga skulu sett með reglugerð.

32. gr.

Hver bóndi í byggðarhverfi — eða byggðarfélagið, ef um samvinnubúrekstur er að ræða, — skal hafa fullræktað land það, sem til ræktunar er ætlað, á eigi skemmrí tíma en 10 árum frá því, er hann tók við býlinu nýbyggðu, enda ber honum skylda til að rækta á ári hverju a. m. k. $\frac{1}{10}$ hluta þess lands, sem hann tók við óræktuðu, nema hann hafi næstu ár á undan lokið meiri ræktun en honum ber skylda til samkvæmt þessum ákvæðum. Vanræki hann þetta, hefur hann fyrirgerð rétti sinum til eignar eða leigu og ábúðar á býlinu. Skal landnámsstjóra skylt að hafa eftirlit með því, að jarðirnar séu vel setnar og svo sem lög þessi og reglugerðir, sem settar verða eftir þeim, mæla fyrir, og er heimilt að víkja af býlunum hæendum þeim, sem uppfylla ekki þau fyrirmæli, sem sett eru um ábúð þeirra.

33. gr.

Ef eigandi eða leigjandi og ábúandi hverfisbýlis missir rétt sinn til eignar eða leigu og ábúðar á býlinu samkv. 32. gr., skal Byggingarsjóður taka við því og greiða fráfaranda það, sem hann hefur í býlið lagt, samkvæmt mati.

Í samþykktum byggðarfélaga skal ákveðið, hvernig fara skuli að, ef byggðarfélög uppfylla ekki skilyrði 32. gr.

34. gr.

Byggðarfélögum og einstökum eigendum og ábúendum hverfisbýla veitist fjárhagsleg aðstoð til umbóta á býlum sinum sem hér segir:

1. Styrkur til jarðræktarframkvæmda samkv. 2. kafla jarðræktarlaganna.
2. Viðbótarlán úr Byggingarsjóði með sömu kjörum og stofnlánið til stækkunar íbúðarhúss og aukningar peningshúss, að því er slik stækkan og aukning er nauðsynleg að dómi landnámsstjóra.

35. gr.

Ef 10 menn eða fleiri stofna með sér félag, er hefur að markmiði að reisa byggðarhverfi á ákveðnu landsvæði, skulu þeir senda landnámsstjóra tillögur sínar um það, en hann lætur fara fram rannsókn á landinu. Um ákvörðun, hvort byggðarhverfið skuli reist, og framkvæmdir allar fer síðan eins og áður er fyrir mælt í lögum þessum. Þeir, sem bundizt hafa félagssamtökum um stofnun byggðarhverfisins, skulu eiga kost á að undirbúa landið til ræktunar og byggðar samkv. lögum þessum að jöfnum kostnaði og hægt er að fá slíkt gert á annan hátt eða fá atvinnu við landnámið, eins og því verður bezt við komið. Þegar þeim undirbúningi er lokið, skal þeim fengið landið í hendur til byggðar.

VI. KAFLI

Um nýbýli.

36. gr.

Nýbýli, sem verða aðnjótandi lána úr Byggingarsjóði, má jafnt reisa á ræktuðu landi með skiptingu jarða sem á landi, sem er sérstaklega vel fallið til ræktunar og búskapar, en eigi áður ræktað. Skal nýbýlið hafa minnst 12 ha lands, sem er vel fallið til túnræktar, auk nægilegs beitilands, eða önnur landgæði, sem að dómi landnámsstjóra eru ígildi þessa. Nýbýlið skal fá úrbyggjt land með ákveðnum landamerkjum, hvarvetna þar, sem því verður við komið.

37. gr.

Þegar jörð er skipt í tvö eða fleiri býli, skal þess gætt, að hvert býli hafi svo mikið landrými að dómi landnámsstjóra, að hægt sé að stunda þar hagfelldan landbúnað og notfæra sér nútíma tækni. Lágmark ræktaðs túns á býli sé 4 ha, þegar skipting fer fram, eða önnur landgæði, sem eru ígildi þeirrar ræktunar, og auk þess a. m. k. 8 ha lands vel til túnræktar fallið, auk nægilegs beitilands, eða önnur landgæði, sem eru ígildi þessarar ræktunar, ræktunarlands eða beitilands.

38. gr.

Sá, sem reisa vill nýbýli og hefur tryggt sér til þess umráðarétt á landi, sendi landnámsstjóra umsókn um, að hann fái heimild til að reisa býli, er njóti þeirra hlunninda, er lög þessi veita. Landnámsstjóri lætur þá athuga alla aðstöðu til stofnunar nýbýlisins og úrskurðar, hvort hús séu nægilega góð til þess að stutt skuli að því, að býlið skuli reist.

39. gr.

Heimilt er landnámsstjóra með samþykki landbúnaðarráðherra að láta reisa nýbýli, eitt eða fleiri, á jörð, sem ríkið á. Skal þá undirbúnингur undir stofnun býlanna vera með sama hætti og stofnun nýbýla í byggðahverfum og forkaupsréttur að býlunum með sama hætti.

40. gr.

Ef eigandi nýbýlis vill selja það eða verði að láta það af hendi, gilda um það sömu reglur og um sölu og afhendingu býla í byggðarhverfum.

VII. KAFLI

Um viðhaldsskyldu o. fl.

41. gr.

Landnámsstjóri skal halda skýrslur um öll þau býli, sem reist eða endurbyggð eru samkv. lögum þessum. Skal nákvæmlega frá því skýrt, hvenær hvert býli er reist eða endurbyggt, hver hefur orðið kostnaður við landnám það, sem fallið hefur í hlut býlisins, við ræktun þess og byggingu, hver lánskjörin hafa verið, hvernig lánin hafa greiðzt, hve mikið eigendur þess og ábúendur hafa lagt fram til þess að koma því upp, auk annars, sem nauðsynlegt þykir að skýra frá. Þá skal landnámsstjóri afla sér skýrslna um rekstrarafkomu hvers býlis svo sem við verður komið. Getur hann lagt þá kvöð á ábúanda hvers býlis, er lán fær úr Byggingarsjóði að halda búrekninga, er gerðir séu eftir fyrirsögn Búrekningaskrifstofu ríkisins, enda sé þá greitt fyrir slikt reikningshald eins og Búrekningaskrifstofan telur hæfilegt. Yfirlitsskýrslur um býli þau, sem reist eru með lánum úr sjóðnum, svo og afkomu búrekstrarins á býlunum skal landnámsstjóri birta svo oft sem ástæða þykir til og eigi sjaldnar en fiminta hvert ár.

42. gr.

Skylt er hverjum þeim, sem fengið hefur lán úr Byggingarsjóði, að halda vel við byggingum þeim, sem hann hefur fengið lán til. Trúnaðarinenn skipaðir af stjórn sjóðsins skulu hafa eftirlit með viðhaldi bygginganna og tilkynna stjórn sjóðsins þegar, ef því er að einhverju leyti ábótavant. Skal þá stjórn sjóðsins veita hlutaðeigandi ábúanda áminningu, og er úthyggingar- og eignarnámssök, ef áminningin er ekki tekin til greina.

43. gr.

Ef ábúenda- og eigendaskipti verða við sölu á fasteign, sem veðbundin er Byggingarsjóði, skal sjóðurinn, nema um erfðaskipti sé að ræða, hafa forkaupsrétt að eigninni, og ef um nýbýli er að ræða. Þeir kostnaðarverði að frádræsnu

metnu álagi vegna fyrningar og skeminda, enda er enginn kaupsamningur um eignina gildur nema með árituðu samþykki sjóðsþjórnarinnar eða þess fulltrúa hennar, sem umboð hefur til slikrar áritunar. Þegar býlin skipta um eigendur við erfðaskipti, hafa erfingjar forkaupsrétt umfram Byggingarsjóð, en að öðru leyti skal mat á þeim og staðfesting eigendaskiptanna háð sömu reglum og þegar um venjulega sölu er að ræða.

VIII. KAFLI Ýmis ákvæði.

44. gr.

Teiknistofa landbúnaðarins hefur á hendi aðstoð og eftirlit með byggingarframkvæmdum á býlum þeim öllum, sem reist verða samkvæmt lögum þessum.

45. gr.

Landbúnaðarráðherra setur með reglugerð nánari ákvæði, er nauðsynleg þykja, um framkvæmd pessara laga.

46. gr.

Um endurskoðun Byggingarsjóðs, starfsskýrslu o. fl., fer eins og mælt er fyrir í lögum nr. 115 frá 9. okt. 1941, um Búnaðarbanka Íslands.

47. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi felld lög nr. 58 frá 27. júní 1941, um landnám ríkisins, og I., II., IV. og VI. kafli laga frá 9. okt. 1941, um Byggingar- og landnáms-sjóð, og breyting á þeim köflum frá 30. júní 1942, svo og önnur ákvæði eldri laga, sem kunna að brjóta í bág við lög þessi.

48. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Grei nargerð.

Frumvarp þetta flytur landbúnaðarnefnd eftir tilmælum landbúnaðarráðherra, en bæði nefndarmenn og ráðherrann áskilja sér óbundnar hendur um allar breyttingartillögur, sem fram verða bornar við frumvarpið. Frumvarpið er samið af Nýbyggingarráði, og fylgdi því svo hljóðandi rökstuðningur:

Frumvarp þetta er annað af tveimur frumvörpum, sem Nýbyggingarráð hefur samið um endurskipulagningu landbúnaðarins, og er hitt frumvarpið um Ræktunarsjóð, en þær er gert ráð fyrir nokkrum breytingum á þeim sjóði, aðallega aukningu á starfsemi hans og starfsfél. Þessi tvö frumvörp eru á ýmislegan veg hvort öðru svo tengd, að líta má á þau öðrum þraði sem einn balk, og er greinargerð þessi að nokkru leyti greinargerð fyrir báðum frumvörpunum, þó að stutt greinargerð fylgi líka frumvarpinu um Ræktunarsjóð.

Til þess að koma ræktunarmálunum greiðlega í gott horf, þarf ríkið að taka að sér framræslu þess lands, sem rækta skal að mestu eða öllu leyti. Bezta land okkar til ræktunar eru myrrarnar, ef þær eru ræstar svo fram, að þær nái að fúna. Þá eru þær, svo djúpt sem framræslan nær og verkar, sem áburðardýngja, sem þarf litið fyrir að gera til þess að hún spretti um áratugi. En vönduð og fullnægjandi framræsla er dýr, nema hún sé gerð með stórvirkum verkfærum og stór landsvæði tekin á sama stað. Það hefur mjög tafið fyrir ræktun hér á landi, að hverjum einstökum bónda hefur verið ætlað að ræsa fram ræktunarland sitt með litils háttar fjárstyrk frá ríkinu. Á þann hátt hefur framræslan orðið dýrust alls við ræktunina, og þó hefur hún mjög sjaldan verið fullnægjandi, og það tún, sem úr myri hefur verið ræktað, bæði orðið spretturýrt og taðan af því óhollt fóður.

I tillögum þeim, sem hér eru fram komnar, er til þess ætlazt, að ríkið taki framræsluna í sínar hendur og leggi ræktunarvegi um það land, sem framræst er og taka skal til ræktunar. Þetta er hér í frumvarpinu kallað landnám rikisins. Með þessu er ætlazt til, að framræsla landsins verði miklu ódýrari en hjá hverjum einstökum bónda, og jafnframt á það að vera tryggt, að þannig verði frá henni gengið, að hún komi að fullu gagni og haldi og réttir staðir séu til hennar valdir. Auk þess hefur þetta þann kost, að á þennan hátt verða miklu færri starfsmenn við það verk bundnir að grafa skurði i mýrum heldur en ef slikt starf er unnið með handverkfærum við hvern túnjaðar, en mórg verkefni önnur biða starfsliðs þjóðarinnar við landbúnaðinn, og ef þess reynist ekki brýn þörf þar, þá i öðrum atvinnugreinum.

Þegar landið hefur verið framræst, á þar viðast hvar að rísa ný byggð, byggðarhverfi, þar sem hvert býli hefur fullræktað véltekt land handa allstóru búi á okkar vísu. Lágmark vélteks ræktarlands syrir hvert býli í þessum hverfum hefur verið sett 12 hektarar. Með góðri ræktun getur það gefið af sér um 600 hestburði heys og með hæfilegum fóðurbætiskaupum gæti það fóðrað 15—18 kyr og 2—4 hross eða, ef sauðfjárbúskapur væri rekinn, ca. 3 kyr og 200—250 fjár auk nauðsynlegra hróssa. Þetta bú er um þriðjungi stærra en meðalbú nú, en þó byrfti miklu minni vinnukraft til að reka það, og má því búast við mjög miklu arðvænlegri búrekstri en nú er. En á það skal áherzla lögð, að þetta er lágmark býlisstærðarinnar, og er að likindum um of miðað við þau vinnutæki, er menn höfðu fyrir strið.

Því er gert ráð fyrir, að þessar nýju byggðir séu í hverfum, að það er allt í senn hentara og ódýrara við undirbúning landsins undir ræktun, haganlegra til þess að láta þessar byggðir fá öll þægindi, svo sem síma, rafmagn o. fl., og gerir íbúunum léttara fyrir um hvers konar félagsskap.

Samvinna á meðal íslenzkra bænda hefur hingað til að mestu verið bundin við sölu afurða þeirra og kaup á nauðsynjum. Það er fyrst, þegar byggðin ris í hverfum, sem auðvelt verður að hafa samvinnu um sjálfa framleiðsluna. Próun tækninnar er nú komin á það stig, að hún krefst meir en áður sameiginlegra félagslegra átaka um framleiðsluna til þess að hægt sé að nottfæra sér nýltízu vinnutæki á hagnýtan hátt. Sú samvinna, er fyrst og fremst kemur til mála, er sameiginleg eign véla, sameiginleg fjós, og enn fremur sameiginleg þvottahús o. fl. Ef sameign er á vélum, er miklu auðveldara að hagnýta vel vélakostinn og gæta þess, að vel sé með vélarnar farið. Séu hyggð sameiginleg fjós, mundi í fyrsta lagi sparast mikið í byggingarkostnaði og enn fremur mikill vinnukraftur við hirðingu. Einnig yrði þá auðveldara að geta þess, að öll meðferð mjólkurinnar yrði samkvæmt visindalegum kröfum. Í þessu frumvarpi hefur verið gert ráð fyrir, að hverfishændum væri í sjálfsvald sett, hvað langt þeir færu inn á samvinnubrautina, og skal það ákveðið í samþykktum byggðarfélaga. Um örugga þróun á þessari braut getur fyrst verið að ræða, þegar bændur sjálfir hafa séð kosti hennar og fylgja henni af eigin framtaki, en ekki af þvingun löggjafans.

Sökum þess, hve þessi mál eru lítt rannsokuð hér á landi og litil reynsla hefur fengizt um þau við okkar skilyrði, væri þó full ástæða til að gera ráð fyrir, að í minnst einu byggðarhverfa, er reist verða á næstu árum, yrði byggð sameiginleg vélástöð, sameiginlegt fjós o. s. frv., til þess að sjá mætti, hvernig rekstur þeirra gæfist. Um þetta hafa ekki verið sett ákvæði í frumvarpið, en hugmyndin er sett hér fram til athugunar, þegar til framkvæmda kemur.

Jafnframt þessu er til ætlazt, að hin gömlu sveitabylli þróist, þar sem góð skilyrði eru til þess, og njóti þau að öllu sem likastrar aðstoðar þjóðfélagsins til vaxtar og þróunar sem ný sveitabyggð.

Mörgum mun ef til yill sýnast mikið fé til þessara mála lagt. En ef betur er að gætt, nær það ekki langt, enda hefur verið farið svo stutt í þessu sem fært hefur þótt. Það er ekki hægt að gera ráð fyrir, að þær $2\frac{1}{2}$ millj. kr., sem til landnámsins eru ætladar, hrökkvi til að nema meira land — ræsa fram, byggja ræktunarvegi, hreinsa grjót og rækta 5 ha á býli — en handa 50—60 býlum á ári. Þó að því væri öllu varið til

undirbúnings hverfishbyggða, mundi það ekki hrökkva til að undirbúa land fyrir meira en tæplega 3 byggðarhverfi, ef gert er ráð fyrir 20 býlum í hverju hverfi að meðaltali. En auk þess má að sjálfsgöðu gera ráð fyrir, að nokkur hluti fjárins fari til að nema land fyrir einstök nýbýli. Því er ekki rétt að gera ráð fyrir, að undirbúin verði meira en stofnun tveggja byggðarhverfa á ári.

Enn er gert ráð fyrir, að ríkið leggi á næstu 10 árum fram rúml. 30 millj. kr. í Byggingarsjóðinn, þ. e. rúml. 6 millj. kr. til þess að koma stofnfénu strax upp í 10 millj. kr. og síðan 2,5 millj. kr. á ári í 10 ár, og 5 millj. kr. í Ræktunarsjóðinn, þ. e. ½ millj. kr. á ári í 10 ár. Með því að gera síðan ráð fyrir, að sjóðirnir gefi út handhafavaxtabréf, er nemi þefaldri upphæð stofnfjárins, og Ræktunarsjóður eigi auk þess kost 10 ára lána frá Landsbanka Íslands til vélakaupa og annars, sem krefur erlends gjaldeyrir, með 1,½% vöxtum, getur samkvæmt áætlun, sem hér fylgir, Byggingarsjóður lánað um 8 millj. kr. á ári og Ræktunarsjóður um 4 millj. kr. á ári. Þykir nú rétt að gera sér nokkra grein fyrir því, til hvers þetta muni duga.

Samkvæmt upplýsingum frá Teiknistofu landbúnaðarins kostaði rúmmetri í ibúðarbyggingum í sveitum síðast liðið ár rétt við 200 kr., en þá mun þó tæplega allur vinnukostnaður vera fullreiknaður. Meðalibúð i sveit er vart hægt að hugsa sér minni en 350—400 rúmmetra. Því til samanburðar má geta þess, að í verkamannabústöðum þeim, sem byggðir voru 1941—42, voru þriggja herbergja ibúðirnar 275 rúmmetrar hver, en í sveitum verður að gera ráð fyrir allmiklu meiri geymslu innan ibúðarinnar en í kaupstað, auk þess að hæpið er að gera þar ráð fyrir minni ibúð að jafnaði en fjögurra herbergja auk eldhúss og eins til tveggja geymsluherbergja. Gera verður því ráð fyrir, að meðalibúð í sveit kosti a. m. k. 70—80 þús. kr. miðað við nágildandi verðlag. Heimilt skal samkv. frv. að lána 75% af kostnaðarverði hússins, en líklegt er, að sú heimild verði ekki notuð til hlítar nema í tillöulega fáum tilfellum, þegar um endurbyggingu er að ræða. Mundi rétt að áætla, að meðallán til ibúðarbygginga úr sjóðnum yrðu ekki hærri en 40 þúsund kr., og gæti þá sjóðurinn lánað allt að 200 ibúðabygginga á ári.

En hversu langt mundi slikt ná til að byggja þær ibúðir, sem nauðsynlegt er að byggja í sveitum?

Samkvæmt rannsókn, er Skipulagsnefnd atvinnumála eftir strið gerði síðast liðið ár á ástandi húsnæðis- og hyggingarmála í sveitum, voru í árslok 1941 á jörðum í sveitum:

- 2091 sæmilega góð ibúðarhús,
- 1755 viðhlitandi ibúðarhús til bráðabirgða,
- 2066 mjög slæm eða óhæf ibúðarhús.

Samkvæmt talningu hagstofunnar á heimilum og ibúðum um leið og manntalið fór fram 1940, hafa verið rétt við 1000 (979) fleiri ibúðir en ibúðarhús í sveitum, en með sveitnum eru þá talin öll kauptún og þorp með minna en 300 ibúum.

Nú voru 1941 5912 ibúðarhús á jörðum, en 1921 ibúðarhús í kauptúnum með færri en 300 ibúum, og sé þeim ibúðum, sem eru umfram ibúðarhúsini, skipt hlutfallslega milli jarðanna og smákauptúnanna, koma 790 í hlut jarðanna. Vafalaust er, að þessar ibúðir, sem eru aðeins hlutdeild í búðarhúsi, eru flestar allsendis ófullnægjandi. Þó má gera ráð fyrir, að örfaðar þeirra séu góðar og nokkru fleiri viðhlitandi. Mun því ekki fara fjarri að áætla, að 1941 hafi verið á jörðum í sveitum:

- 2200 sæmilega góðar ibúðir,
- 1900 viðhlitandi ibúðir til bráðabirgða,
- 2602 mjög slæmar eða óhæfar ibúðir.

Síðan 1941 mun eigi hafa verið byggt á jörðum í sveitum nema fyrir fyrningu þeirra ibúða, er fyrir voru, en óhæfum ibúðum hefur eitthvað fækkað sökum brottflutnings fólks. Lætur nærri, að nú séu um 2500 ibúðir á jörðum í sveitum, er telja

má allsendis óhæfar til frambúðar og skilyrðislaust verður að byggja upp á næstu árum, ef fólk á að haldast þar við. Auk þess má samkvæmt byggingarskýrslum hinna síðustu ára gera ráð fyrir talsverðri endurbyggingu eða viðaukum bygginga á þeim jörðum, sem talið var, að sæmilega vel væru byggðar 1941, og enn meiri endurbyggigar á þeim jörðum, er þá töldust hafa viðhlítandi íbúðarhús til bráðabirgða. Að öllu athuguðu getum við tæplega ætlað okkur minni hlut í íbúðarbyggingu á jörðum í sveitum 10 ár en byggðar verði:

2500 íbúðir í stað óhaefra íbúða og sem svarar
633 íbúðum til endurreisnar viðhlítandi íbúðum til bráðab., og sem svarar
220 íbúðum til endurbygginda góðra íbúða.

Samtals 3353 íbúðir.

Auk þessa hefur stöðugt fækkað fólk i heimili hverju síðan fyrir síðustu aldamót. Haldi því áfram í sama horfi og verið hefur, þarf þess vegna að byggja um 55 nýjar íbúðir á ári á jörðum í sveitum að óbreyttum mannfjölda í sveitunum. Við verðum því að gera ráð fyrir að byggja allt að 400 íbúðum á ári á jörðum í sveitum næstu 10 ár, ef við reiknum með óbreyttum mannfjölda í sveitunum þann tíma. Byggðarhverfin nýju tekju þá við mestum þeim fólksflutningi, sem undanfarið hefur verið úr sveitunum og verður að sjálfsögðu enn um sinn, ef ekkert verulegt er gert umfram það, sem verið hefur.

Af þessu, sem hér hefur verið sagt, er það að vísu fullljóst, að Byggingarsjóðurinn, eins og hann mundi verða samkvæmt frumvarpinu, er ekki fullnægjandi til þess að leggja fram allt fjármagn, sem til láns verður að taka til íbúðarbygginda í sveitum. Það er mál sannast, að ekki hefur þótt fært að gera tillögur um slikt sökum þess, að ekki er búið við, að þær geti náð fram að ganga á Alþingi, fyrr en séð er að fullu, til hvers það dugar, sem þessar tillögur gera ráð fyrir. Þessar tillögur ganga líka miklu lengra um veitingu lánsfjár til bygginga í sveitum en nú er, og líka allmiklu lengra en allar aðrar tillögur, er fram hafa komið á Alþingi um þessi efni, og hefur þó á sumar þær tillögur verið litið sem kosningabeitu. En þessar tillögur eru fram komnar til þess að þær nái fram að ganga, án þess að nokkru sé af þeim slegið, því að samkvæmt útreikningum fullnægja þær ekki neima hálfri þeirri þörf, sem fyrir hendi er. Þó er rétt að geta þess og gæta, að með auknum hyggingum í sveitum færst og þangað aukið fjármagn og aukið atvinnulíf, og er þess vænt, að það geri sveitunum léttara fyrir bæði um það að koma upp enn meiru af nauðsynlegum húsakosti yfir fólk og fé en Byggingarsjóður veitir lán til og að standa skil á hvers konar greiðslum af þeim lánum, er taka verður.

Efni til frumvarps þessa hefur verið allviða að dregið, en aðallega úr þremur stöðum:

1. Frá gildandi lögum um Byggingar- og landnámssjóð.
2. Frá gildandi lögum um landnám ríkisins og tillögum síðasta búnaðarþings um breytingar á þeim.
3. Frá frumvarpi til laga um nýbyggðir og nýbyggðasjóð, er flutt var á síðasta Alþingi af Kristni E. Andréssyni og Brynjólfvi Bjarnasyni.

Auk þessa hafa verið teknar til athugunar allar þær tillögur, er fram hafa komið á síðustu árum á Alþingi og búnaðarþingum um þetta mál.

Til skýringar einstökum köflum frumvarpsins skal þetta tekið fram:

Um I. kafla.

Um stjórn landnámsmála.

Með frv. þessu er gert ráð fyrir mjög auknum og umfangsmiklum framkvæmdum um landnám og nýbyggðir, og verður því ekki komið hjá að fela stjórn og framkvæmd þeirra mála manni, sem ekki hefur öðrum störfum að gegna. Verður starf hans samkvæmt lögum þessum hliðstætt starfi pósl- og simamálastjóra, vega-málastjóra og vitamálastjóra, en njóta mundi hann ráðuneytis Búnaðarfélags Íslands og Atvinnudeildar háskólans, og er við því búið og til þess ætlazt, að hann hafi mikla samvinnu við þær stofnanir.

Um II. kafla.

Um landnám ríkisins.

Í frumvarpinu er gert ráð fyrir því, að landnámsstjóri sjái að öllu leyti um framræslu og allan undirbúning ræktunar á því landi, er taka á undir byggðarhverfi, og að það sé að öllu leyti gert á kostnað ríkisins. Er þá og eðlilegt og raunar sjálf sagt, að ríkið eignist það land, sem til ræktunar er tekið, áður en landnámið hefst, enda sé landið eins og því er skilað til byggðar í eign ríkisins áfram, en að það sé leigt þeim, er á því byggja, með svo vægum kjörum sem fært þykir. Á þennan hátt verður, eins og fyrr segir í greinargerð þessari, það helzt tryggt, að landnámið fari fram á skipulegan og hagkvæman hátt og að það verði svo af hendi leyst, að það hafi framtíðargildi. Ef bæjar- og sveitarfélög ráðast í stórfellda ræktun, og ef ræktun sú er í samræmi við áætlanir, er Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð gera um skipulagningu landbúnaðarframleiðslunnar, skal og landnámsstjóra skyld að taka að sér landnám það (framræslu, grjótnám, vegalagningu o. fl.), er sú ræktun krefst, svo framarlega sem þess er óskað (sbr. 9. gr.). Skulu þá bæjar- eða sveitarfélögin njóta sömu hlunninda um það landnám --- svo og ræktunarframkvæmdir --- sem gömul sveitabýli, eiga kost á lánveitingu úr Ræktunarsjóði til landnámsins og ræktunar og fá jarðræktarstyrk út á gerðar jarðabætur, og auk þess eiga þess kost, að væntanlegur jarðræktarstyrkur, það sem hann nær eins og Búnaðarfélag Íslands áætlar hann, verði tekinn upp í greiðslu fyrir kostnaðinn við landnámið, ef landnámsstjóri tekur það og ræktunina að sér.

Má gera ráð fyrir, að svo verði að jafnaði, því að sjálfsagt þykir, að landnámsstjóri hafi yfir að ráða hinum beztu tækjum og hinni beztu aðstöðu til að taka slikein framkvæmdir að sér, sem völ er á á hverjum tíma.

Ákvæði 10. gr. um, að landnámsstjóra sé heimilt að verja nokkrum hluta landnámsfjárins til undirbúnings einstakra nýbýla, eru til þess sett, að aðstaða til stofnunar einstakra nýbýla, sem góð framtíðarskilyrði hafa, geti verið hliðstæð aðstöðu nýbýla í byggðarhverfum.

Um III. kafla.

Um Byggingarsjóð íslenzkra sveita.

Til skýringar því, hvernig hugsuð er fjárhagsleg uppbygging þessa sjóðs og hver starfsgeta hans muni geta verið, fylgir greinargerð á sérstöku fylgiskjali. Því til viðbótar skal það aðeins fram tekið, að framlag ríkisins til stofnfjár eða höfuðstóls sjóðsins er hugsað sem óafturkræft lán, sem ríkið útvegar og greiðir vexti og afborganir af. Með því að lánsfé (t. d. handhavavaxtabréf), er sjóðurinn notar til starfrækslu sinnar, sé aldrei nema þrefalt á við stofnsjóð, ætti það lánsfé að vera ágætlega tryggt, jafnvel þó að engin ríkisábyrgð væri, eins og hér er þó gert ráð fyrir. Ætti því að verða auðgert að alla sjóðnum þess rekstrarfjár, er löginn gera ráð fyrir, og það með mjög bærilegum kjörum, jafnvel nokkru hagstæðari en áætlað er í greinargerð þeirri, sem hér fylgir.

Ekki hefur þótt rétt að binda það lögum, til hve langt tíma skuli vera þau lána, er sjóðurinn veitir. En hér fylgir á sérstöku fylgiskjali útreikningur á því, hvaða árgjald mætti vera á lánunum, eftir því til hve langt tíma lánin eru, miðað við að vextir lánsfjárlins séu 2%. Mundi samkvæmt því mega lána til 26 ára með 5% árgjaldi til þeirra bygginga, sem ekki þættu að öllu leyti í bezta lagi likleg til endingar, t. d. þegar um væri að ræða að einhverju leyti byggingu úr gömlu efni, en til 42 ára með 3½% árgjaldi, þegar um sérstaklega vandaðar nýbyggingar væri að ræða.

Gert er ráð fyrir því, að Byggingarsjóður hafi í þjónustu sinni sérstakan mann, sem mundi vinna á teiknistofu landbúnaðarins, er væri ráðgefandi um skipulagningu hinnar gömlu sveitabyggðar á grundvelli þeirrar heildaráætlunar, er Búnaðarfélag Íslands og Nýbyggingarráð mundu gera. Þessi maður, sem í lögum þessum kallast skipulagsstjóri íslenzkra sveita, mundi bæði hafa atkvæði um það, hvort lána ætti til endurbyggingar einstakra býla, er einhver vafi væri um, að haldast mundu í byggð næsta mannsaldur, og það, hvernig staðsetja ætti byggingar á hverju því býli, sem lán fengi til endurbyggingar. Er enginn efi á því, að maður, er slikan starfa fengi, mundi geta mikið verk unnið til þess að gera byggðina í sveitum landsins hagkvæmari og fugurri.

Um IV. kafla.

Um endurbyggingu íbúðarhúsa í sveitum.

Þessi kafli þykir ekki þurfa sérstakra skýringa við.

Um V. kafla.

Um byggðarhverfi.

Gert er ráð fyrir, að byggðarhverfi verði reist og stofnuð á tvennan hátt: Að hvöt landnámsstjóra sem fulltrúa ríkisins og að hvöt bænda og bændaefna, er í hverfinu vilja búa.

Ef hverfið verður stofnað að hvöt landnámsstjóra, verður með þá stofnun farið sem segir í 26.—34. gr. Þegar lokið er landnámi ríkisins, eru fullræktaðir 5 hektarar túns eða önnur jaðngild ræktun framkvæmd, og íbúðarhús ásamt nauðsynlegum peningshúsum byggt fyrir lánsfórir Byggingarsjóði og býlin síðan auglýst til sölu eða leigu þeim, er í hverfinu vilja búa. Er þá gert ráð fyrir því, að hinir væntanlegu íbúar hverfisins geti um það valið, hvort þeir vilja heldur kaupa eða taka á leigu mannvirki öll á býlinu, þau, sem umfram eru landnámið sjálft, sem ætið á að vera eign ríkisins. Þó verður að gera ráð fyrir, að ein lög verði látin alla varða í hverju hverfi um það, hvort hin einstöku býli eru tekin á leigu eða keypt, og yrði það þá eftir þeim samþykktum, sem hverfið setur sér.

Ef hverfið verður stofnað að hvöt bænda þeirra og bændaefna, er í hverfinu vilja búa, verður með það farið sem segir í 35. gr. Er þá fyrsta skilyrðið til, að slikt megi takast, að þeir, er hverfið vilja stofna, hafi fram að bjóða land, sem þeir hafa umráð yfir að miklu eða öllu leyti, og að það land sé hagkvæmt til þess að stofna á því byggðarhverfi. Til mála getur vitanlega komið, að ríkið aðstoði þá til að ná umráðum yfir því landi, sem undir hverfið að falla, ef svo stendur á, að þeir hafi ekki í upphafi umráð yfir nema nokkrum hluta þess. Gera má ráð fyrir, að land það, sem boðið yrði fram undir byggðarhverfið, væru þrjár eða fleiri samliggjandi jarðir, og gæti þá t. d. komið til greina, ef þeir, er hverfið vildu stofna, hefðu umráð jarðanna nema einnar, að ríkið aðstoðaði til að ná henni til hverfisstofnunarinnar, með því að neyta eignarnámsheimildar. Þegar svo samfellt land væri fengið og landnámsstjóri hefði mælt með því, að þar yrði reist byggðarhverfi, sýnist sanngjarnit, að þeim, er hverfið vilja stofna, sé gefinn kostur á að nema landið fyrir

rikið eða eiga hlutdeild í landnáminu, ef það er tryggt, að landnámið verði á þann hátt eigi dýrara en framkvæmt af öðrum, enda yrði öll framkvæmdin í samráði við landnámsstjóra og eftir hans fyrirsögnum um allt það, er hann vildi láta sig varða. Þegar landnáminu væri lokið, væri og eðlilegt, að þeir ættu þess kost að reisa býlin eða eiga hlutdeild í því að reisa þau. Hér væri þá um að ræða félagsgerð til að stofna byggðarhverfi frá grunni og búa í hverfinu að því stofnuðu.

Til þess er ætlazt, að hvert hverfi hafi sinar samþykktir eða lög, en að þær samþykktir eða lög geti verið með ýmislegum hætti, þannig að i sumum hverfum sé algerlega einstaklingsrekstur á hverju býli, í öðrum hverfum sé eitt eða annað í búrekstrinum sameiginlegt, og í enn öðrum sé búreksturinn að miklu leyti sam-eiginlegur fyrir alla hverfisbúa. Um þetta á að fara að vilja hverfisbúa sjálfra, og eiga þeir að ráða því, hvaða samþykktir hverfið setur sér, en auðvitað koma þar mjög til greina leiðbeiningar og tillögur landnámsstjóra.

Ákvæðin um forkaupsrétt Byggingarsjóðs á nýbýlum, hvort sem er í byggðarhverfum eða nýbýlin eru einstök, eru til þess sett, að ekki verði með býlin braskað þann tíma, sem ríkið styður þau með hagkvænum stofnlánum. Eru þessi ákvæði sniðin eftir gildandi ákvæðum um verkamannabústaði í kaupstöðum. Á býlum þeim, er rísa á landnámi ríkisins, verður því eignarhaldið með þessum hætti: Landið sjálft, framræst og að fullu undirbúið til ræktunar og auk þess 5 hektarar ræktaðs lands, er í eign ríkisins, en leigt ábúendum gegn lágrí leigu. Önnur mannvirki eru í eign ábúanda með þeim takmörkunum, að Byggingarsjóður hefur forkaupsrétt á þeim gegn kostnaðarverði umsamið lánstíma þeirra lána, sem tekin hafa verið til að reisa býlin. Heimilt er þó, að þau mannvirki séu einnig seld á leigu.

VI., VII. og VIII. kaflar.

Um nýbýli. Um viðhaldsskyldu o. fl. Ýmis ákvæði.

Þykja ekki þurfa skýringar við.

Fylgiskjal.

Áætlun um lánastarfsemi Byggingarsjóðs íslenzkra sveita frá ársbyrjun 1947 til ársloka 1956.

Vextir og afborgunartími.

Hugsum okkur, að lán sé tekið úr sjóðnum til byggingar íbúðarhúss, er kostar 50000 kr. Lánsupphæðin sé 75% af kostnaðarverði, eða 37500 kr. Gert er ráð fyrir, að lánið sé endurgreitt með jöfnum árlegum greiðslum vaxta og afborgana (annuitetslán). Í eftirfarandi töflu sést, hve miklu hinum árlegu greiðslur nema og hve mikill hundraðshluti þær eru af hinum upprunalega láni, ef vextir eru 2% og lántímum mismunandi.

Lánstími ár	Árleg greiðsla	Hundraðshluti af láninu
25	1920	5.12
26	1864	4.97
30	1675	4.47
33	1564	4.17
35	1500	4.00
40	1371	3.66
42	1328	3.54
45	1272	3.39
50	1193	3.18

Hagur sjóða þeirra, er renna eiga í Byggingarsjóð.

Það eru eftirtaldir þrir sjóðir, er renna eiga í Byggingarsjóð íslenzkra sveita: Byggingarsjóður, Nýbýlasjóður og Smábýladeild Búnaðarbankans. Samkvæmt upplýsingum frá Búnaðarbankanum er hagur þessara þriggja sjóða í árslok 1945 nálagt því, sem eftirfarandi efnahagsreikningur sýnir:

Eignir:	Millj. kr.	Skuldir:	Millj. kr.
Útlán	3 002	Skuldabréf í umferð	0 600
Handbært fé	1 136	Aðrar skuldir	0 112
		Hrein eign	3 426
		Alls 4 138	Alls 4 138

Hér er reiknað með, að hagur sjóða þessara breytist ekki frá þessu, þar til hinn ný sjóður tekur til starfa, enda varla ástæða til að gera ráð fyrir verulegum breytingum.

Útlán sjóðsins.

Reiknað er hér með, að sjóðurinn láni út 8 millj. kr. á ári hverju í tíu ár. Fé til þessara útlána fáist að nokkru leyti úr stofnsjóði og að nokkru leyti með útgáfu skuldabréfa. Reiknað er með, að útlán sjóðsins séu að meðaltali til 35 ára og að árlegar greiðslur, vextir og afborganir séu 4% af hinni upprunalegu lánsupphæð. Er þá reiknað með, að vextir séu 2%. Gert er ráð fyrir, að lánin séu vaxta- og afborganalaus fyrstu tvö árin. Er þetta vegna þess, að þau lán, er fara til byggðarhverfa, eru vaxta- og afborganalaus, meðan þau eru á hendi landnámsstjóra. Enn fremur verður að gera ráð fyrir, að erfiðast gangi með innheimtu fyrstu árin eftir að býlin eru reist, og hefur því þótt varlegra að áætla, að öll lán séu vaxta- og afborganalaus fyrstu tvö árin. Hér er ekki heldur tekið neitt tillit til bráðabirgðalánanna, sem eru með 5% vöxtum. Þetta hvort tveggja gerir afkomu sjóðsins nokkuð lakari í þessum útreikningum en sennilegt er, að þurfi að verða í reyndinni. Í eftirfarandi töflu sést, hve miklu útlánin og endurgreiðslurnar nema á ári hverju. Gert er ráð fyrir, að þessar greiðslur séu ekki fyrirframgreiðslur, heldur greiðist eftir á. Vextir fyrir hvert ár eru síðan reiknaðir af útlánum eins og þau voru í árslok árið á undan, þó þannig, að útlán þess árs reiknast ekki með þeirri upphæð. Með því að draga vextina frá hinum árlegu endurgreiðslum fást afborganirnar, og síðan hin útistandandi útlán í árslok eins og taflan sýnir.

Útlán á ári kr.	Árlegar endurg., afb. og vextir kr.	Útlán í árslok, er vextir reikn. af árið á eftir kr.
1947	8 000 000	0
1948	8 000 000	0
1949	8 000 000	320 000
1950	8 000 000	640 000
1951	8 000 000	960 000
1952	8 000 000	1 280 000
1953	8 000 000	1 600 000
1954	8 000 000	1 920 000
1955	8 000 000	2 240 000
1956	8 000 000	2 560 000
	80 000 000	11 520 000

	Vextir kr.	Afborganir kr.	Útist. útlán i árslok kr.
1947	0	0	8 000 000
1948	0	0	16 000 000
1949	160 000	160 000	23 840 000
1950	316 800	323 200	31 516 800
1951	470 336	489 664	39 027 136
1952	620 543	659 457	46 367 679
1953	767 354	832 646	53 535 033
1954	910 701	1 009 299	60 525 734
1955	1 050 515	1 189 485	67 336 249
1956	1 186 725	1 373 275	73 962 974
	<u>5 482 974</u>	<u>6 037 026</u>	

Af útlánum sjóðsins væru því útistandandi um 74 millj. kr. i árslok 1956.

Gömul útlán.

Auk útlánanna á árunum 1947—56 er gert ráð fyrir, að sjóðurinn eigi útistandandi 3 millj. kr., er hann hefur starfsemi sína, en þeirri upphæð munu útlán þeirra þriggja sjóða, er renna eiga í Byggingarsjóð, neima um áramótin 1945—46. Er reiknað með því, að endurgreiðslur af þessum lánum nemi 5% á ári, og séu vextir 4%, en lánin til 42 ára, allt samkvæmt upplýsingum Búnaðarbankans. Er þá reiknað með þessum gömlu útlánum eins og um ný útlán væri að ræða, og verða því afborganir minni en þær ættu að vera. Vextir, afborganir og eftirstöðvar af útlánum er síðan reiknað á sama hátt og í töflunni hér að framan.

	Árl. endurgr., afb. og vextir af gömlum útl.	Gömul útl. i ársl., er vextir reikn. af árið á eftir	Vextir kr.	Afborganir kr.
1946	150 000	3 000 000	0	0
1947	150 000	2 970 000	120 000	30 000
1948	150 000	2 938 800	118 800	31 200
1949	150 000	2 960 352	117 552	32 448
1950	150 000	2 872 606	116 254	33 746
1951	150 000	2 837 510	114 904	35 096
1952	150 000	2 801 010	113 500	36 500
1953	150 000	2 763 050	112 040	37 960
1954	150 000	2 723 572	110 522	39 478
1955	150 000	2 682 515	108 943	41 057
1956	150 000	2 639 816	107 301	42 699
	<u>1 500 000</u>	<u>1 139 816</u>	<u>360 184</u>	

Eftir þessi tíu ár verða því enn útistandandi um 2.6 millj. kr. af þessum gömlu útlánum.

Vaxtabréfaútgáfa sjóðsins.

Fé það, er sjóðurinn lánar út, fæst að nokkru leyti úr stofnsjóði, en að mestu með útgáfu vaxtabréfa. Í eftirfarandi töflu sést, hve mikil er gert ráð fyrir, að fáist úr stofnsjóði og hve mikil með útgáfu vaxtabréfa. Reiknað er með, að vaxtabréfin séu til 25 ára, og séu 4% þeirra dregin út á hverju ári. Sést í töflunni, hve miklu sá dráttur nemur og hve mikilli upphæð vaxtabréf i umferð nema um hver árslok. Auk þeirra vaxtabréfa, er sjóðurinn gefur út til útlána sinna á árunum 1947—56, er hér enn fremur reiknað með, að sjóðurinn erfi frá nýbýlasjóði vaxtabréf að upphæð

600000 kr., er dragist út með sama hraða og önnur bréf og séu með sömu vöxtum. Eru þau því reiknuð með öðrum skuldabréfum í töflunni.

	Útlán úr stofnsjóði millj. kr.	Útgefin skuldabréf millj. kr.	Alls millj. kr.	Útdregið millj. kr.	Skuld í árslok millj. kr.
1947	6.00	2.60	8.60	0.024	2.576
1948	2.00	6.00	8.00	0.104	8.472
1949	2.00	6.00	8.00	0.344	14.128
1950	1.00	7.00	8.00	0.584	20.544
1951	1.00	7.00	8.00	0.864	26.680
1952	1.00	7.00	8.00	1.144	32.536
1953	0	8.00	8.00	1.424	39.112
1954	0	8.00	8.00	1.744	45.368
1955	0	8.00	8.00	2.064	51.304
1956	0	8.00	8.00	2.384	56.920
	13.00	67.60	80.60	10.680	

Vaxtabréf sjóðsins í umferð mundu því nema 56.9 millj. kr. í árslok 1956.

Gjöld sjóðsins og tekjur.

Reiknað er með því, að öll skuldabréf hvers árs séu gefin út í ársbyrjun, sömu leiðis fari útdráttur bréfa þá fram, svo að vextir reiknist fyrir hvert ár af öllum útstandandi skuldabréfum um hver árslok. Vextir af skuldabréfum séu 4%. Hinar árlegu vaxtagreiðslur verða þá eins og eftirsarandi tafla sýnir. Rekstrarkostnaður sjóðsins er áætlaður 500000 kr. á ári hverju. Byggist síu áætlun á því, að árið 1944 var rekstrarkostnaður þeirra þriggja sjóða, er renna eiga í Byggingarsjóð, 186000 kr., og kostnaður við teiknistofu landbúnaðarins, er aðallega eða eingöngu verður kostuð af Byggingarsjóði, 62000 kr., eða samtals 248000 kr. Þar sem starfsemi bæði sjóðsins og teiknistofunnar hér yrði stóraukin, er það sjálfsagt ekki of hátt að reikna með 500000 kr. rekstrarkostnaði.

Vaxtatekjur sjóðsins voru áður útreiknaðar hér að framan, og eru hér bara lagðar saman vaxtatekjur hans af gömlum og nýjum útlánum.

Tekjuhalli sjóðsins á ári hverju, er greiða verður með framlagi því, er sjóðurinn fær úr rikissjóði, hefur síðan verið reiknaður út, eins og sést á töflunni.

	Vaxtagreiðslur kr.	Rekstrar- kostnaður kr.	Vaxta- tekjur kr.	Gjöld umfram tekjur kr.
1947	103 040	500 000	120 000	483 040
1948	338 880	500 000	118 800	720 080
1949	565 120	500 000	277 552	787 568
1950	821 760	500 000	433 054	888 706
1951	1 067 200	500 000	585 240	981 960
1952	1 301 440	500 000	734 043	1 067 397
1953	1 564 480	500 000	879 394	1 185 086
1954	1 814 720	500 000	1 021 223	1 293 497
1955	2 052 160	500 000	1 159 458	1 392 702
1956	2 276 800	500 000	1 294 026	1 482 774
	11 905 600	5 000 000	6 622 790	10 282 810

Vaxtagreiðslur mundu á þessum tíu árum nema 11.9 millj. kr., reksturskostnaður 5 millj. kr., vaxtatekjur 6.6 millj. kr. og tekjuhalli 10.3 millj. kr. Enda þótt í frumvarpinu sé ekki sett ákvæði um rikisframlag til sjóðsins lengur en í þessi tíu ár, er

það auðvitað, að sjóðurinn einnig eftir þann tíma verður að fá framlag úr ríkis-sjóði til að greiða vaxtamismuninn og rekstrarkostnað sinn, jafnvel þótt hann hætti öllum útlánum.

Stofnsjóður.

Gert er ráð fyrir, að ríkissjóður leggi fram fé til sjóðsins við stofnun hans, svo að stofnsjóðurinn næmi 10 millj. kr. Sjóðir þeir, er renna eiga í Byggingarsjóð, áttu í árslok 1945 hreina eign, er nam um það bil 3.426 millj. kr. Framlag ríkisins yrði því 6.574 millj. kr., ef engin breyting verður hér á, þar til sjóðurinn tekur til starfa. Enn fremur er gert ráð fyrir, að ríkið legði sjóðnum árlega til 2.5 millj. kr., er notað væri til að greiða tekjuhalla hans, og bættist afgangurinn við stofnsjóð. Stofnsjóðurinn fer því vaxandi frá ári til árs, eins og sést í eftirfarandi töflu. Útlán úr stofnsjóði fást með því að draga útistandandi skuldabréf sjóðsins frá öllum útlánum hans. Handbært fé verður síðan mismunurinn á þessum útlánum og öllum stofnsjóðnum.

	Stofnsjóður alls kr.	Útlán úr stofnsjóði kr.	Handbært fé í stofnsjóði kr.
1947	12 016 960	8 394 000	3 622 960
1948	13 796 880	10 466 800	3 330 080
1949	15 509 312	12 618 352	2 890 960
1950	17 120 606	13 845 406	3 275 200
1951	18 638 646	15 184 646	3 454 000
1952	20 071 249	16 632 689	3 438 560
1953	21 386 163	17 186 083	4 200 080
1954	22 592 666	17 881 306	4 711 360
1955	23 699 964	18 714 764	4 985 200
1956	24 717 190	19 682 790	5 034 400

Eftir þessi tíu ár mundi þá stofnsjóðurinn nema 24.7 millj. kr., og mætti útgáfa skuldabréfa nema þrefaldri þeirri upphæð, eða um það bil 74 millj. kr., en næmi samkvæmt áætluninni hér að framan aðeins 56.9 millj. kr. Sjóðurinn hefði því enn talsvert svigrúm til útgáfu skuldabréfa.

Árlegar greiðslur sjóðsins til afborgana, vaxta og rekstrarkostnaðar yrði eins og eftirfarandi tafla sýnir:

	Útgjöld sjóðsins til afborgana, vaxta og rekst.kostn. kr.
1947	627 040
1948	942 880
1949	1 409 120
1950	1 905 760
1951	2 431 200
1952	2 945 440
1953	3 488 480
1954	4 058 720
1955	4 616 160
1956	5 160 800

Ef þetta yfirlit er borið saman við, hve mikið handbært fé í stofnsjóði sjóðurinn á í lok hvers árs, sést, að hann á nóg handbært fé til að standa skil á öllum greiðslum sinum næsta ár og riflega það flest árin. Sjóðurinn ætti því ekki að geta komið í greiðsluþrot, enda þótt allar afborganir af útlánum hans hrygðust í heilt ár.

Sé framlag ríkisins til sjóðsins 2 millj. kr. í stað 2.5, mundi stofnsjóðurinn nema 19.7 millj. kr. í árslok 1956. Mundi það að vísu nægja til skuldabréfaútgáfu þeirrar,

er hér er ráð fyrir gert, en handbært fé mundi sjóðurinn þá ekkert eiga og svigrúm hans til aukinnar skuldabréfaútgáfu vera mjög lítið. Þetta framlag mundi því ekki nægja sjóðnum.

Efnahagsreikningur í árslok 1956.

Á grundvelli þessara áætlana má stilla upp hugsanlegum efnahagsreikningi 31. desember 1956:

E i g n i r :	
Útistandandi af gömlum lánum	kr. 2 639 816
Útistandandi af nýjum lánum	— 73 962 974
Bankainnstæður og peningar í sjóði	— 5 034 400
	Alls kr. 81 637 190
S k u l d i r :	
Vaxtabréf í umferð	kr. 56 920 000
Hrein eign	— 24 717 190
	Alls kr. 81 637 190

Samkvæmt þessu nema skuldbindingar sjóðsins 56 920 000 kr., en hrein eign er 24 717 190 kr., eða sem næst 43.4% af þessari upphæð. Fjárhagur sjóðsins stendur því mjög traustum fótum, og getur hann staðið undir miklum töpum, án þess að leita þurfi til ríkisábyrgðarinnar. Sjóðurinn hefur einnig talsvert svigrúm að gefa út skuldabréf, þar sem útistandandi bréf hans eru að upphæð 56.9 millj. kr., en mættu nema um 74 millj. kr.

Handbært fé sjóðsins er að visu aðeins um 6.6% af útistandandi lánum hans, en „likviditet“ hans verður þrátt fyrir það að teljast góð, eins og að framan greinir.

Eins og starfsemi sjóðins hefur verið áætluð hér, getur sjóðurinn ekki haldið áfram starfsemi sinni í jafnstórum mæli að þessum tju árum loknum. Hann verður annaðhvort að minnka útlán sín mikið eða fá aukin framlög úr rikissjóði, eða rýmri rétt til skuldabréfautgáfu, nema hvort tveggja sé.

Sþ. 464. Tillaga til bingsályktunar

um virkjun Sogsins o. fl. og orkuveitur um Suðurland og til Vestmannaeyja.

Flm.: Jörundur Brynjólfsson, Eiríkur Einarsson, Helgi Jónasson, Gísli Sveinsson, Sveinbjörn Högnason, Ingólfur Jónsson, Jóhann Jósefsson.

Alþingi álykar að fola ríkisstjórninni að láta hraða áætlunum um virkjun Sogsins og annarra fallvatna, sem hér kunna að koma til greina, er miðist við það, að fullnægt verði raforkupörf Suðurlands og Vestmannaeyja.

Rannsóknunum þessum verði flýtt svo, að unnt verði að leggja fullnaðaráætlunar fyrir næsta Alþingi begar í byrjun pess.

Enn fremur að afla tilboða fyrir sama tíma í háspennulinur frá Sogsorkuveri um Suðurlandssýslurnar, estir því sem þarf, svo og efnis í spennistöðvar í þeim héruðum.

Greinargerð.

Það leikur ekki á tveim tungum, að fólk í hinum ýmsu héruðum landsins práir að fá raforkuna í þjónustu síma. Ber margt til bess. Fólki hefur nú um skeið fækkað við heimilisstörf bæði til sjávar og sveita og þó enn meira í sveitunum. Þörfin fyrir að léttu störfin á heimilunum og greiða fyrir þeim er því mikil.

Par sem raforkan er komin, aukast jafnan not hennar í þágu atvinnulífsins og heimilanna. Ný og margvísleg tæki eru tekin í notkun og til æ margháttar starfa.

Par sem þörfir á raforkunni er svo brýn til ýmissa nota, má ekkert láta ógert, sem fært þykir til þess að greiða fyrir því, að sem flest heimili geti orðið hennar aðnjótandi.

Nú er í ráði að auka raforkuvinnslu í ýmsum héruðum landsins. Gera má ráð fyrir, að nú þegar verði gerðar ráðstafanir til þess að auka raforkuvirkjun Sogsins. Má vænta þess, að þá verði og hráðlega hægt að fá raforku frá Soginu um Suðurlandsundirlendið.

Einnig hefur komið til orða að athuga virkjunarmöguleika við önnur fallvötn en Sogið á Suðurlandi. Samkvæmt þessari tillögu er frjálst að haga þeim athugunum eftir ástæðum og áskorun héraðsbúa, eftir því sem ráðamenn og kunnáttumenn í þessum málum telja heppilegast.

Flutningsmenn þessarar tillögu vænta þess, að af stjórnarvaldanna hálfu verði gert allt, sem hægt er, til þess að flytta fyrir undirbúningi þessara mála og greiða fyrir framkvæmd þeirra, eftir því sem fjárhagsgeta og ástæður frekast leyfa.

Nd.

465. Breytingartillaga

við frv. til laga um sameiningu Selfossbyggðar í eitt hreppsfélag.

Flm.: Garðar Þorsteinsson, Sigurður E. Hlíðar.

Við 1. gr. Orðin „Árbær og“ í 4. linu falli niður.

Nd.

466. Frumvarp til laga

um lögreglustjóra í Búðahreppi í Fáskrúðsfirði.

Flm.: Lúðvík Jósefsson, Eysteinn Jónsson.

1. gr.

Ríkisstjórnin skipar, að fengnum tillögum hreppsnefndar Búðahrepps, lögfræðing til þess að hafa á hendi hreppstjórastörf í Búðahreppi, innheimtu tolla og gjalda til ríkissjóðs, sógetavalda, lögreglustjórn og dómsvalda í lögreglumálum. Kallast hann lögreglustjóri.

2. gr.

Lögreglustjóranum er skylt, ef hreppsnefnd óskar þess, að gegna störfum hreppsnefndaroddvita og þar með innheimtu allra hreppsgjalda.

3. gr.

Lögreglustjóri fær laun úr ríkissjóði samkvæmt launalögum. Hafi hann á hendi oddvitastörf samkv. 2. gr., fær hann að auk laun fyrir þau úr sveitarsjóði samkv. samningi milli hreppsnefndar og ríkisstjórnar.

4. gr.

Nánari reglur um starfssvið lögreglustjórans skulu settar með reglugerðum, er hlutaðeigandi ráðherrar setja, að fengnum tillögum hreppsnefndar Búðahrepps og sýslumannsins í Suður-Múlasýslu.

5. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er flutt samkvæmt ósk hreppsnefndar Búðahrepps í Fáskrúðsfirði og almennum óskum breppsbúa.

Í bréfi oddvita, þar sem óskað er, að frumvarpið verði lagt fram á yfirstandandi þingi, er gerð grein fyrir málínu á þessa leið:

„Aðalástæður fyrir þessari ósk vorri eru þessar:

1. Einangrun kauptúnsins vegna samgönguerfiðleika, og því erfitt að ná til sýslumanns, bæði viðvíkandi lögreglumálum og ýmiss konar lögfræðiaðstoð.
2. Störf oddvita eru orðin svo umfangsmikil, að ekki er fært að hafa þau sem hjáverkastarf, enda erfitt að fá mann í starfið.
3. Staerð kauptúnsins er orðin sambærileg við aðra þá staði, þar sem lögreglurstjóri hefur þegar verið skipaður.
4. Búðakauptún er eina kauptúnið af hinum fjölmennari á Austurlandi, þar sem ekki er sýslumaður eða bæjarfógeti.
5. Búðakauptún er annar mesti útgerðarstaður á Austfjörðum, og mun útgerð þar aukast mikið á næstu árum.

Það er ósk vor, að fram sé tekið í frumvarpinu, að lögreglustjóri hafi tillögurétt í hreppsnefnd, en ekki atkvæðisrétt, nema hann sé líka hreppsnefndarmaður.

Með fylgir meðmælabréf sýslumannsins í Suður-Múlasýslu með málaleitan þessari.“

Bréf sýslumannsins er þannig:

„p. t. Fáskrúðsfirði, 5. janúar 1946.

Hér með leyfi ég mér að tjá yður, herra oddviti, að ég fellst á rök yðar fyrir því, að sérstakur lögreglustjóri sé skipaður í Búðakauptúni, og mæli með því fyrir mitt leyti, að fyrirhuguð lagasetning yðar hér að lítandi nái fram að ganga.

Kristinn Júlíusson
(settur).

Til oddvitans í Búðahreppi.“

Þá skal þess einnig getið, að 200 kjósendur í hreppnum hafa undirskrifatáskorun til hreppsnefndar um, að hún útvegi strax fastan lögreglumann fyrir kauptúnið.

Nánari grein mun gerð fyrir málínu í framsögu.

Nd.

467. Breytingartillaga

við frv. til 1. um síldarniðursuðuverksmiðju ríkisins.

Frá Eysteini Jónssyni.

Við 4. gr. Greinin orðist þannig:

Stjórn síldarverksmiðja ríkisins skal annast stjórn verksmiðjunnar. Nánari ákvæði um rekstur verksmiðjunnar skal setja með reglugerð.

Ed.

468. Frumvarp til laga

um innlenda endurtryggingu, striðsslysatryggingu skipshafna o. fl.

(Eftir 2. umr. í Ed.)

I. KAFLI

1. gr.

Félag, er nefnist íslenzk endurtrygging, skal hafa á hendi starfsemi þá, sem lög þessi kveða á um.

Heimili félagsins og varnarþing er í Reykjavík.

2. gr.

Hlutverk félagsins er:

1. Að annast endurtryggingu fyrir íslenzk vátryggingarfélög, einkum á sviði sjótrygginga, en heimilt er því að taka að sér endurtryggingar á hvaða sviði vátrygginga sem er.
2. Að annast striðsslysatryggingar íslenzkra skipshafna samkvæmt lögum, er um þær gilda á hverjum tíma, svo og striðsslysatryggingar og aðrar skyldar slyssatryggingar íslenzkra skipshafna samkvæmt samningum, að því leyti sem félagsstjórn ákveður.
3. Að taka að sér endurtryggingar fyrir erlend vátryggingarfélög, eftir því sem stjórn félagsins telur hentugt.

Skylt er að kaupa hjá féluginu striðsslysatryggingar samkvæmt 2. tölulið þessarar greinar.

Heimilt er féluginu að taka sams konar tryggingar á erlendum skipum í íslenzkri þjónustu.

3. gr.

Áhættufé félagsins er:

A. Framlagt áhættufé.

1. Af ríkissjóði	kr. 1850000.00
2. Af eftirtöldum tryggingafélögum:	
Tryggingastofnun ríkisins ...	kr. 136000.00
Brunabótafélagi Íslands	— 136000.00
Sjóvátryggingarfél. Íslands h/f	— 136000.00
	— 408000.00
3. Af útgerðarmönnum	— 2706000.00
	kr. 4964000.00

B: Áhættufjárábyrgðir.

1. Ábyrgð ríkissjóðs	kr. 856000.00
2. Ábyrgðir tryggingafélaganna þriggja:	
Tryggingastofnunar ríkisins ...	kr. 60000.00
Brunabótafélags Íslands	— 60000.00
Sjóvátryggingarfél. Íslands h/f	— 60000.00
	— 180000.00
	— 1036000.00

Samtals kr. 6000000.00

4. gr.

Sjóðir félagsins eru:

- I. Varasjóður.
- II. Arðjöfnunarsjóður.
- III. Almennur endurtryggingasjóður.
- IV. Bónussjóður. Hann er séreignarsjóður.

5. gr.

Fé það, ábyrgðir og sjóðir, er um ræðir í 3. og 4. gr., er til tryggingar skuldbindingum félagsins, þannig að fyrst er varasjóður (4. gr. I), næst arðjöfnunarsjóður (4. gr. II), þá áhættufé (3. gr. A. og B. hlutfallslega), þá hinn almenni endurtryggingasjóður (4. gr. III) og loks bónussjóður (4. gr. IV).

6. gr.

Engir þeirra, sem taka þátt í félagini, ábyrgjast skuldbindingar þess umfram áhættufé, sbr. 3. gr., sjóði, sbr. 4. gr., og tekjuafgang, sem er í vörzlu félagsins á hverjum tíma.

7. gr.

Sérhverjum eiganda áhættufjárins, sbr. 3. gr., ber að afhenda skírteini, er greinir:

1. Nafn eiganda og heimilisfang.
2. Upphæð eignar.
3. Númer skírteinis.
- Um skírteinin gilda reglur þær, er hér greinir, og sé þeirra getið á skírteininu:
1. Eigandi er háður lögum, sem um félagið eru sett á hverjum tíma.
2. Skírteinið veitir atkvæðisrétt við kosningar í stjórn félagsins, sbr. 8. gr., samkvæmt reglum, er félagsstjórn setur um þá kosningu, en ekki annan rétt til afskipta af málum þess.
3. Féð er óuppsegjanlegt.
4. Skírteinið verður ekki framselt né veðsett eða látið af hendi á annan hátt, nema félagsstjórn samþykki, og á hún fyrir félagsins hönd innlausnarrétt á því fyrir matsverð dómkvaddra manna.
5. Skírteinið veitir rétt til hlutdeildar í arði félagsins samkvæmt því, sem félagsstjórn ákveður á hverjum tíma, þó aldrei yfir 6%, sbr. þó 3. lið 9. gr.
6. Skírteinum fylgir skattfrelsi samkvæmt 10. gr.

8. gr.

Stjórn félagsins skal skipuð 5 mönnum. Tilnefnir ríkisstjórnin tvo þeirra, og er annar formaður stjórnarinnar. Þann þriðja tilnefna tryggingafélögin þrjú, sem þátt taka í félagini, og ákveða þau nánar sjálf, hvernig þeirri tilnefningu er hagað. Þann fjórða og finnita tilnefna aðrir eigendur skírteina þeirra, sem um ræðir í 7. gr.

Farist tilnefning fyrir af hálfu einhvers framangreindra aðila, á ríkisstjórnin tilnefningarréttinn.

Stjórnin skiptir sjálf með sér verkum, sbr. þó 1. mgr., og ákveður starfstilhögun félagsins. Ráðherra ákveður laun stjórnarinnar.

Stjórnin er tilnefnd til þriggja ára í senn.

9. gr.

Tekjuafgangi félagsins skal ráðstafað þannig:

1. Í varasjóð skal fyrst leggja allt að 10%.
2. Til arðgreiðslu af innborguðu áhættufé eigi yfir 6%.
3. Heimilt er stjórn félagsins að mynda arðjöfnunarsjóð og leggja í hann allt að 4% af innborguðu áhættufé á ári hverju. Sjóður þessi má þó aldrei nema meiru en 25% af innborguðu áhættufé.

Ef arður verður eigi greiddur af tekjuafgangi og ekki heldur úr arðjöfnunarsjóði, getur stjórn félagsins ákveðið, að nota megi arð, er síðar fellur til, til þess að jafna arðgreiðslur fyrri ára, þannig að meðalársarður verði 6%.

4. Sá hluti tekjuafgangs, sem eftir er, skal lagður í hinn almenna endurtryggingasjóð, að því leyti sem stjórn félagsins telur eigi þörf á að yfirfæra hann til næsta árs.

10. gr.

Allt framlagt áhættufé félagsins, hvaðan sem það er runnið, og skírteinin, sem um það verða gefin, eru undanþegin öllum sköttum og gjöldum til ríkis, bæjar- eða sveitarfélaga, öðrum en eignarskatti til ríkis, en útborgaður arður, í hverri mynd sem er, er skattskyldur samkvæmt almennum skattalögum á hverjum tíma.

Á sama hátt er fé í bónussjóði undanþegið öllum sköttum, meðan það er eigi af hendi greitt.

Ákvæði þessarar greinar raska ekki skatthlunnindum, er einstakir þátttakendur í félagini kunna að njóta að lögum.

11. gr.

Stjórn félagsins sér um ávöxtun á fé þess.

Að svo miklu leyti sem féð þarf ekki að vera handbært, skal jafnan ávaxta upphæð, er nemi jafnmiklu og innborgað áhættufé, í ríkistryggðum verðbréfum eða öðrum verðbréfum, sem skráð eru á opinberu gengi, þó ekki hlutabréfum. Einnig má ávaxta þetta fé að einum fimmtra hluta í fasteignum félagsins sjálfs.

Að öðru leyti er félagsstjórn heimilt að ávaxta féð á þann hátt, er hún telur öruggt, svo sem með því að veita lán gegn veði í fasteignum og lán gegn ábyrgð ríkisins eða bæjar- og sýslufélaga.

12. gr.

Reikningsár félagsins er almanaksárið.

Reikningar þess skulu endurskoðaðir af tveim endurskoðendum, öðrum tilnefndum af aðalendurskoðanda ríkisins, hinum af skírteiniseigendum þeim, er kosningarátt hafa á tveim mönnum í félagsstjórn samkv. 7. gr.

13. gr.

Félagið er undanþegið öllum opinberum sköttum og gjöldum, hvort heldur er til ríkis eða bæjarfélaga.

Skírteini þess og önnur skjöl, er það gefur út, eru ekki stimpilskyld.

II. KAFLI

Um striðstryggingar.

14. gr.

Til ársloka 1947 er skylt að tryggja fyrir striðsslysum skipshafnir á öllum íslenzkum skipum og bátum, ef skylt er að slysatryggja þær samkvæmt lögum nr. 74 31. des. 1937. Tryggingarskylda þessi hvílir á sömu aðilum og skyldan til að tryggja skipshafnirnar hinni almennu slysatryggingu samkvæmt nefndum lögum.

15. gr.

Með striðsslysum er átt við öll slys, sem verða beinlinis af völdum styrjaldar eða borgaraóeirða, þar sem vopnum er heitt. Ef styrjaldaraðgerðir eru aðeins meðvaldandi að slysinu, má lækka skaðabætur um þriðjung eða tvo þriðju hluta eða fella þær alveg niður, eftir því hve mikinn þátt aðrar orsakir teljast eiga í slysinu.

Trygging samkvæmt lögum þessum tekur til þess, er skipshöfn ferst með skipi, sem týnist án þess til þess spyrjist, hversu týnt hefur.

16. gr.

Lögboðin trygging skipshafna samkvæmt lögum þessum fær gildi, þótt farizt hafi fyrir að tryggja.

Nú eru samningar gerðir milli stéttarfélaga útgerðarmanna og stéttarfélaga sjómannna um viðtækari tryggingar í sambandi við striðsslysaáhættu en ákveðið er í lögum þessum, og skulu aðilar þá tilkynna það félaginu í ábyrgðarbréfi eða með símskeytti. Gengur tryggingin þá þegar í gildi, sbr. 22. gr. Séu slikein samningar gerðir milli annarra en fyrrgreindra stéttarfélaga, fær hin viðtækari trygging ekki gildi fyrr en félagið gefur út iðgjaldkvittun eða tryggingarskírteini.

17. gr.

Ákveða skal með reglugerð hámark þeirra dánartrygginga, sem félagið má taka að sér í eigin áhættu á hverju skipi í einni og sömu ferð.

Ef sú upphæð nægir ekki til lögboðinnar eða umsaminna tryggingar á skips höfninni, skal félagið þó taka það, sem á vantar, enda sé endurtrygging fáanleg hjá öruggu vátryggingafélagi, að dómi félagsstjórnar.

Sé slikein endurtrygging ekki fáanleg, eða ef hún ferst fyrir vegna vanrækslu þess, sem tryggingarskyldan hvílir á samkv. 14. gr., ábyrgist ríkissjóður, gegn iðgjaldi, er ráðherra ákveður eftir tillögum félagsstjórnar, þann hluta hinnar lögboðnu tryggingar, sem umfram er eigin áhættu félagsins.

18. gr.

Útgerðarmanni ber hverju sinni að tilkynna félaginu eða umboðsmanni þess, fyrir hvaða upphæð hann þarf að tryggja skipshöfn sína, og veita aðrar þær upplýsingar, er þýðingu hafa fyrir áhættuna.

Nú rennur trygging út, og skal hún þá endurnýjuð óbreytt á kostnað útgerðarmanns, ef hann hefur ekki tilkynnt félaginu í tæka tíð, að henni skuli breytt eða hún falla niður. Útgerðarmaður ber ábyrgð á því, að vátryggingaupphæðir séu nægilega háar.

Ef vanrækt hefur verið að tryggja þá, sem tryggja ber, á félagið engu að síður kröfu að iðgjaldi fyrir áhættuhluta sinn, samkvæmt almennum reglum sínum.

Útgerðarmönnum ber að bæta félaginu, eða eftir atvikum ríkissjóði, allt tjón, er hlýzt af röngum eða villandi upplýsingum þeirra eða annarri vanrækslu á tryggingum, er þeim ber að sjá um.

19. gr.

Iðgjöld ákveður stjórn félagsins fyrir ákveðna ferð eða ákveðinn tíma, í samræmi við áhættuna, þegar trygging hefst eða er endurnýjuð, og með hliðsjón af því, hvað sams konar tryggingar kosta erlendis. Iðgjöldin hafa lögtaksrétt og hvila sem lögveð á skipinu eða vátryggingarbótum þess.

20. gr.

Fyrir hvern tryggðan skipverja greiða útgerðarmenn fiskiskipa 5 rúmlesta (brúttó) og staerri 4 kr. í iðgjald á viku, en útgerðarmenn smærri báta 2 kr. á viku. Það, sem vantar á fullt iðgjald, greiðir ríkissjóður, enda fær hann uppbót (bónus), er þessir útgerðarmenn kunna að eignast tilkall til.

Hunninda samkv. þessari grein njóta aðeins skip innan við 80 rúmlestir brúttó, enda hafi þau ekki siglt til útlanda á almanaksárinu.

21. gr.

Skráningarástjórar skipshafna skulu senda félaginu afrit af skráningu skipshafna á tryggingarskyld skip.

Þeir skulu og annast innheimtu iðgjalda og umboðsmennsku, eftir því sem félagsstjórn ákveður, gegn þóknun, er um semst við hana.

Verði ágreiningur, sker ráðherra' úr.

III. KAFLI
Um stríðsslysabætur.

22. gr.

Bætur fyrir stríðsslys skal greiða samkvæmt eftirfarandi reglum:

- I. a. Auk þeirra dagpeninga, sem ákveðnar eru í 10. gr. laga nr. 74 31. des. 1937, skal greiða hinum slasaða 10 krónur á dag, frá því er slysið vildi til, í allt að 52 vikur samtals.
- b. Auk þeirra örorkubóta, sem ákveðnar eru í 10. gr. fyrrgreindra laga, skal greiða kr. 22000.00 fyrir fulla örorku og hlutfallslega lægra fyrir minni örorku. Örorkubætur greiðast ekki fyrir minni örorku en 5%. Félagsstjórn getur ákveðið, að örorkubætur greiðist sem árlegur lifeyrir, ef örorkan er metin 50% eða meiri.
- c. Auk þeirra dánarbóta, sem ákveðnar eru í 11. gr. fyrrnefndra laga, greiðast dánarbætur samkvæmt eftirfylgjandi töflu:

	Ekkja (ekkill) kr.	Börn innan 16 ára kr.	For- eldrar kr.	Samtals kr.
Ekkja (ekkill)	12000	„	„	12000
— með 1 barn	12000	5000	„	17000
— með 2 börn eða fleiri	12000	9000	„	21000
— og foreldri(ar)	12000	„	9000	21000
— foreldri og 1 barn	12000	5000	4000	21000
— foreldri og 2 börn eða fleiri	12000	6000	3000	21000
— foreldrar og 1 barn	12000	3000	6000	21000
— foreldrar og 2 börn eða fleiri	12000	5000	4000	21000
1 barn	„	12000	„	12000
2 börn	„	17000	„	17000
3 börn eða fleiri	„	21000	„	21000
1 barn og foreldri(ar)	„	12000	9000	21000
2 börn eða fleiri og foreldri(ar)	„	17000	4000	21000
Foreldri(ar)	„	„	12000	12000

- II. Auk þeirra trygginga, sem ræðir um í b- og c-lið hér að framan, er skylt að tryggja alla skipverja á skipum 300 smálestir (brúttó) og stærri, öðrum en togurum, fyrir jafnháum upphæðum og þar segir. Skulu upphæðirnar greiddar til tryggða sjálfs eða þeirra vandamanna hans, sem bæturnar eiga að hljóta, nema þeir óski heldur, að félagsstjórnin verji þeim til kaupa á árlegum lifeyri hjá viðurkenndum tryggingarfélögum. Skerðir slikur lifeyrir eigi önnur eftirlaun, er hlutaðeigendur kunna að eiga rétt á. Fyrir tryggingarbætur, sem samkvæmtessari grein falla til barna innan 16 ára aldurs, er félagsstjórninni heimilt að kaupa barnalifeyri þeim til handa hjá viðurkenndum tryggingarfélögum, enda komi til samþykki forráðamanna barnanna.

Heimilt skal félagsstjórninni að semja við vátryggingarfélög þau, sem selt hafa lifeyri samkvæmt lögum um stríðsslysabætur, að innleysa skírteini handhöfum að skaðlausu, enda komi samþykki þeirra eða forráðamanna þeirra til.

23. gr.

Börn hljóta því aðeins bætur, að þau hafi verið á framfæri hins látna. Fósturbörn hafa sama rétt til bóta og börn. Pau börn hins látna, sem eru eldri en 16 ára og hafa verið á framfæri hans sökum varanlegrar örorku (eigi minni en 50% örorku), hafa sama rétt til bóta og börn yngri en 16 ára. Systkini hins látna, sem voru algerlega á framfæri hans sökum bernsku eða örorku (50%), þegar slysið vildi til, hafa

sama rétt til bóta og börn, en bætur til þeirra skerða þó ekki bótarétt barna eftir reglum fyrstu málsgreinar, staflið c, 22. gr.

24. gr.

Óheimilt er að framselja eða veðsetja bótakröfur samkvæmt lögum þessum, og ekki má leggja á þær löghald né gera í þeim fjárnám eða lögtak. Enginn skuldheimtumaður í dánarbúi eða protabúi hefur rétt til að skerða kröfurnar á nokkurn hátt.

25. gr.

Eigi hinn tryggði eða bú hans skaðabótarétt gegn þriðja aðila út af atviki því, er olli greiðsluskyldu félagsins, öðlast félagið þann bótarétt, er það greiðir bæturnar, að því leyti er með þarf, til þess að það verði skaðlaust.

IV. KAFLI
Almenn ákvæði.

26. gr.

Brot á lögum þessum varða sektum allt að kr. 100000.00, og skal farið með mál út af brotum á þeim sem almenn löggreglumál.

27. gr.

Nánari ákvæði um félagið og starfsemi þess, réttindi og skyldur þáttakenda í féluginu, hinna tryggðu og hinna tryggingarskyldu, skulu sett með reglugerð, er stjórn félagsins semur, en ráðherra staðfestir.

Í reglugerðina má setja ákvæði um, að brot gegn henni varði refsingu, allt að kr. 100000.00 sekt.

Par til ný reglugerð hefur verið staðfest, gilda ákvæði reglugerðar nr. 61 6. maí 1944, eftir því sem við á.

28. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 106 30. des. 1943, um striðsslysa-tryggingu íslenzkra skipshafna, en Íslenzk endurtrygging tekur við öllum réttindum og skyldum þess.

29. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Nd.

469. Nefndarálit

um frv. til l. um síldarniðursuðuverksmiðju ríkisins.

Frá sjávarútvegsnefnd.

Nefndin hefur haft málið til athugunar og m. a. rætt um það við dr. Jakob Sigurðsson fiskifraðing, sem veitti nefndinni ýmsar upplýsingar varðandi málið.

Eysteinn Jónsson hefur fyrirvara um þau ákvæði frv., er fjalla um stjórn verksmiðjunnar.

Nefndin varð sammála um að mæla með frv., þó með eftirfarandi

BREYTINGUM.

1. Við 3. gr. Greinin fellur niður, og greinatala frv. breytist samkv. því.
2. Við 4. gr. Greinin orðist svo:

Ráðherra skipar þriggja manna stjórn fyrir verksmiðjuna til þriggja ára í senn. Önnur ákvæði um rekstur verksmiðjunnar svo og annað, er þurfa þykir í sambandi við byggingu hennar, skal ákveða í reglugerð.

Alþingi, 24. febr. 1946.

Sigurður Kristjánsson, Lúðvík Jósefsson, Jóhann P. Jósefsson.
form. fundaskr., frsm.

Eysteinn Jónsson, Ásg. Ásgeirsson.
með fyrirvara.

Ed.

470. Breytingartillaga

við frv. til l. um skólakerfi og fræðsluskyldu.

Frá Haraldi Guðmundssyni.

Við 11. gr. Greinin orðist svo:

Lög þessi taka gildi 1. janúar 1947 og koma til framkvæmda á árunum 1947—1953, eftir því sem fræðslumálstjórn ákveður í samráði við hlutaðeigandi fræðsluráð.

Ed.

471. Breytingartillaga

við frv. til l. um áhrif kjötverðs á framfærsluvísitölu.

Frá Haraldi Guðmundssyni.

Við 7. gr. Greinin orðist svo:

Lög þessi öðlast þegar gildi, en ríkisstjórnin skal láta fram fara endurskoðun á þeim og leggja niðurstöður þeirrar athugunar fyrir næsta Alþingi.

Nd.

472. Nefndarálit

um frv. til l. um breyt. á l. nr. 24 1937, um rétt manna til að kalla sig verkfræðinga, húsameistara eða iðnfræðinga.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur athugað frv. þetta og telur, að það sé til bóta frá gildandi löggið, og mælir því með, að það verði samþykkt.

Alþingi, 25. febr. 1946.

Garðar Þorsteinsson, Stefán Jóh. Stefánsson, Þórður Benediktsson.
form., frsm. fundaskr.

Gunnar Thoroddsen. Jörundur Brynjólfsson.

Nd.

473. Lög

um breyting á lögum nr. 108 9. okt. 1941, um byggingar- og landnámssjóð.

(Afgreidd frá Nd. 25. febr.)

Samhljóða þskj. 263.

Sþ.

474. Nefndarálit

um till. til þál. um ríkisábyrgð á rafveituláni fyrir Akureyrarkaupstað.

Frá fjárveitinganefnd.

Fjárveitinganefnd hefur athugað þingsályktunartillögu þessa og rætt við fjármálaráðherra um ábyrgðarheimildina. Lán það, sem hér um ræðir, ætlar Akureyrarkaupstaður að nota til þess að greiða upp danskt lán, sem á Laxárvirkjuninni hvílir og ríkisábyrgð er fyrir. Hér er því ekki um nýja ábyrgð að ræða að öðru en því, sem nemur gengishækkuð dönsku krónunnar gagnvart hinni islensku, síðan 1938 að lánið var tekið.

Par sem Laxárvirkjunin er fjárhagslega öruggt fyrirtæki og lántöku þessari mun verða þannig háttáð, að fyrir láninu verði 1. veðréttur í virkjuninni, eins og hinn erlendi lánveitandi hafði, mælir fjárveitinganefnd með því, að þingsályktunartillagan verði samþykkt.

Alþingi, 23. febrúar 1946.

Gísli Jónsson, Guðm. Í. Guðmundsson, Steingr. Aðalsteinsson,
form. fundaskr. frsm.
Skúli Guðmundsson. Helgi Jónasson. B. Kristjánsson.
Sigurður Kristjánsson. Þórður Benediktsson. Pétur Ottesen.

Nd.

475. Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 6 1935, um tekjuskatt og eignarskatt.

Frá landbúnaðarnefnd.

1. gr.

Síðari málsg. 43. gr. laganna orðist svo:

Svo skulu og formenn skattanefnda og skattstjórar, hver i sinu umdæmi, gefa Hagstofunni skýrslu um skattaálagninguna og skýrslur um búfjárafurðir og vanhöld búfjár samkvæmt skattframtölum síðasta árs, í því formi, sem Hagstofan ákveður.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Grei nargerð.

Frumvarp þetta er flutt samkvæmt ósk fjármálaráðherra.

Síðasta búnaðarþing gerði eftirfarandi ályktun um söfnun skýrslna um búfjárafurðir o. fl.:

„Búnaðarþing ályktar að skora á landbúnaðarráðherra, að hann hlutist til um, að Hagstofa Íslands safni framvegis árlega skýrslum um framleiðslu búfjárafurða o. fl. samkvæmt þeim upplýsingum, er fyrir liggja í skýrslum búfjáreigenda til skattanefnda umi tekjur af landbúnaði, og að skattanefndum verði falið að færa þessar skýrslur.

ENN fremur að skýrslur hreppstjóra um búfjáreign landsmannna verði framvegis miðaðar við eign um áramót, eins og skattaskýrslurnar, en ekki við eign í fardögum, eins og nú er, og að skýrslunni verði breytt í samræmi við það. (Sjá meðfylgjandi eyðublað).“

Ályktun þessa sendi Búnaðarfélag Íslands Hagstofunni með bréfi, dags. 12. júlí s.l., og óskaði þess, að ályktunin kæmi til framkvæmda sem fyrst.

Í bréfi sínu til fjármálaráðuneytisins, dags. 31. júlí, leggur hagstofustjórinn ein-dregið með því, að sú tilhögun þessara mála, sem í ályktuninni felst, verði upp tekin, en með því að gert er ráð fyrir, að skattanefndir gefi afurðaskýrslurnar eftir fram-tölum manna, í stað þess að hreppstjórar annast slikar skýrslugerðir nú, þarf laga-breyting, og þykir bezt henta að taka ákvæði um þetta inn í 43. gr. laga um tekju- og eignarskatt, sem hefur að geyma syrirmæli um skýrslugerðir skattanefnda.

Til frekari skýringar fylgir bréf hagstofustjóra.

Fylgiskjal.

HAGSTOFA ÍSLANDS

31. júlí 1945.

Með bréfi, dags. 12. þ. m., hefur Búnaðarfélag Íslands sent hingað eftirrit af tillögu búnaðarþings í veturnum að skora á ráðherra að hlutast til um, að Hagstofa Íslands safni framvegis árlega skýrslum um framleiðslu búfjárafurða o. fl. samkv. þeim upplýsingum, er fyrir liggja í skýrslum búfjáreigenda til skattanefnda um tekjur af landbúnaði, og að skattanefndum verði falið að færa þessar skýrslur. Enn fremur að skýrslur hreppstjóra um búfjáreign landsmannu verði framvegis miðaðar við eign um áramót eins og skattskýrslurnar, en ekki við eign í fardögum eins og nú. Með tillögunni fylgir greinargerð nefndar þeirrar, sem bar fram tillöguna á búnaðarþingi, og uppkast að skýrslueyðublaði, þar sem sýndar eru breytingar þær, sem búnaðarþing óskar, að gerðar verði.

Í bréfi sínu óskar Búnaðarfélagið þess, að þessar breytingar geti komið til framkvæmda sem fyrst.

Meðan málið var á döfinni, ræddi einn tillögumannu um það við mig, og var ég því mjög meðmæltur, að slik skýrslugjöf um framleiðslu búfjárafurða yrði upp tekin, þar sem tvímaðalaust væri mikill fengur að fá slikein skýrslur, og tillögumaður, sem er nákunnugur starfi skattanefnda, taldi engin vandkvæði á því fyrir nefndirnar að gefa slikein skýrslur. Ekkert virðist heldur því til fyrirstöðu að breyta vorframtalí búpenings í áramótaframtal, ef skýrslurnar með því móti valda minni fyrirhöfn, en verða samt ábyggilegri. Ég vil því mæla með því, að breytingum þeim á skýrslugerð, sem tillagan fer fram á, verði komið í framkvæmd.

Að því er snertir breytinguna á vorframtalí i áramótaframtal, virðist sú breyting einfaldlega geta orðið framkvæmd á þann hátt, að hagstofan breyti eyðublaðinu, sem hreppstjórum er sent, samkvæmt því, og óski þess, að framvegis verði búfjártalan miðuð við áramót eins og skattframtöl, og ef ráðherrann fellst á þetta, mun hagstofan fara þannig að.

Hin fyrirhugaða skýrslugerð um framleiðslu búfjárafurða hefur hins vegar í för með sér aukna vinnu fyrir skattanefndir, sem ekki er gert ráð fyrir í lögum. Virðist því óhjákvæmilegt, að sett verði lagafyrirmæli um skyldu skattanefnda til þess að gera slikein skýrslur, áður en farið yrði að heimta þær af þeim, og virðist þá liggja næst, að það yrði gert með breytingu á 43. gr. laga um tekjuskatt og eignarskatt. Ég legg því til, að ráðstafanir verði gerðar til slikein lagabreytingar, ef ráðherrann vill fallast á uppástungu búnaðarþings.

Eftirrit af tillögu búnaðarþings ásamt greinargerð og uppkasti að skýrslublaði sendist hér með.

Porsteinn Þorsteinsson.

Nd.

476. Breytingartillögur

við frý til þeim tunnusmíði.

Frá minni hl. fjárhagsnefndar.

1. Við 4. grein. Greinin falli burt.
 2. Við 6. grein. Greinin orðist svo:
Síldarútvegsnefnd annast stjórn og rekstur tunnuverksmiðja ríkisins og ræður starfsmenn þeirra.
 3. Á eftir 6. gr. komi ný grein, svo hljóðandi:
Nánari ákvæði um framkvæmd laga þessara skulu, ef þurfa þykir, sett með reglugerð.

Ed.

477. Nefndarálit

um fry. til l. um breyt. á l. nr. 112 9. okt. 1941, um lax- og silungsveiði.

Frá landbúnaðarnefnd.

Nefndin hefur tekið mál þetta fyrir á fundi sínum, athugað frv. og borið það undir fiskiræktarráðunaut Búnaðarfélags Íslands.

Einn nefndarmanna (KA) var fjarstaddur.

Leggjum vér undirritaðir nefndarmenn til, að fryr verði samþykkt.

Albingi, 26. febr. 1946.

Porst. Porsteinsson,
form., frsm.

Páll Hermannsson,

Eiríkur Einarsson.

H. Guðmundsson.

No.

478. Nefndarálit.

um fry. til laga um samþykkt á ríkisreikningnum fyrir árið 1942.

Frá fjárhagsnefnd.

Nefndin hefur athugað frv., borið það saman við ríkisrekninginn og leggur til, að það verði samþykkt með leiðréttingu á einni tölu, sem er röng í frv.

I sambandi við afgreiðslu þessa frv. vill nefndin vekja athygli á þeirri þál. um endurskoðun og samþykkt ríkisreikninganna, sem afgreidd var frá sameinuðu Alþingi 16. febr. 1945. Í þeirri ályktun var skorað á ríkisstjórnina að hraða útgáfú ríkisreikningsins meira en gert hefur verið að undanförru, og er þess að vænta, að innan skamms sjáist árangur af þeirri ályktun Alþingis.

Um athugasemdir endurskoðenda verður rætt í framsögu.

Nefndin leggur því til að frys. verði samþykkt með þessari

BREYTINGU;

I stað „kr. 73 978 812.42“ í 1. tölu. I. komi: kr. 73 978 812.46.

Albingi, 25. febr. 1946.

Ásg. Ásgeirsson,
form.

Ingólfur Jónsson, fundaskr.

Skúli Guðmundsson,
frsmi.

Hallgr. Benediktsson. Einar Olgeirsson.

Ed.

479. Nefndarálit

um frv. til l. um viðauka við l. nr. 98 14. maí 1940, um eignar- og notkunarrétt jarðhita, og l. nr. 114 30. des. 1943, um breyt. á þeim lögum.

Frá allsherjarnefnd.

Nefndin hefur rætt frv. á allmögum fundum, en ekki orðið sammála um afgreiðslu þess. BSt telur málið þursa frekari athugunar og er þess því eigi viðbúinn að taka afstöðu til þess. GÍG tók ekki þátt í afgreiðslu málsins. BBen, LJéh og StgrA mæla hins vegar með því, að frv. verði samþ. með svofelldri

BREYTINGU:

Við 1. gr. a. Í stað orðanna „Skal leyfi til þeirra eigi veitt, ef hætta kann að þykja á því, —“ komi: Skal leyfi til þeirra eigi veitt, ef hætta þykir á því, —.

Alþingi, 26. febr. 1946.

Bjarni Benediktsson, Bernh. Stefánsson, Lárus Jóhannesson.
form., frsm. fundaskr., með fyrirvara.
Steingr. Aðalsteinsson.

Sþ.

480. Tillaga til þingsályktunar

um skipun millipinganefndar til endurskoðunar útsvarslaganna.

Flm.: Steingrímur Aðalsteinsson, Lárus Jóhannesson, Bjarni Benediktsson,
Bernharð Stefánsson, Guðmundur Í. Guðmundsson.

Alþingi ályktar að kjósa með hlutfallskosningu 5 manna millipinganefnd til að endurskoða lögum um útsvör. Nefndin skal ljúka störfum sínum svo snemima, að unnt verði að leggja tillögur hennar fyrir næsta reglulegt Alþingi. Kostnaður við nefndarstörfin greiðist úr ríkissjóði.

Grei nágerð.

Á þessum tveim síðustu þingum hefur efri deild haft til meðferðar frv. til laga um breytingu á lögum um útsvör. Deildin hefur ekki tekið afstöðu til efnis frv., vegna þess að ráðgerð hafði verið endurskoðun á lögum af hálfu ríkistjórnarinnar og Sambands íslenzkra sveitarfélaga. Nú hefur hæstv. félagsmálaráðherra lýst yfir því, að þessi endurskoðun verði ekki nógu viðtæk nema til þess sé skipuð sérstök millipinganefnd. Er því lagt til, að svo verði gert.

Ed.

481. Nefndarálit

um frv. til laga um Austurveg.

Frá samgöngumálanefnd.

Nefndin hefur kynnt sér og borið saman með gaumgæfni frumvarp þetta og nefndarálit milliþinganefndar þeirrar, er skipuð var af Alþingi til þess að rannsaka og skila rökstuddu álti um samgöngubætur milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins. Er frumvarpið í fyllsta sanræmi við niðurstöðu nefndarálitsins, bæði að því er snertir vegarstæði og gerð vegarins að öðru leyt; sama er að segja um tímakvarðanir, sem gerðar eru um framkvæmd þessa stórvirkis, og það, hvar hafizt skuli handa við gerð hins nýja vegar. — Einn nefndarmanna hreyfði því, að réttmætt væri að fella inn í frumvarpið ákvæði um, að hinn fyrri þjóðvegur um Svinahraun og Hellisheiði yrði numinn úr þjóðvegatölu, þegar Austurvegur verður fullger á tilsvarandi svæðum. Félst nefndin á að flytja breytingartillögu, er að þessu lýtur, enda á þar öllu að vera óhætt, því að allt skal miðast við samgöngubætur, en enga samgönguróskun fyrir þá, er búa að núverandi þjóðvegi, og hlýtur í framkvæmdinni að verða séð um, að svo verði.

Þá þykir nefndinni rétt að geta þess, að tillögur milliþinganefndarinnar um varaleiðir raskast að engu leysi og horfa jafnt til framkvæmda, þótt frumvarp þetta verði að lögum og framkvæmdum hagað eftir því. En um þessa leið eina, er frumvarpið fjallar um, gerir milliþinganefndin tillögur um ákveðið árabil til framkvæmdanna og aðra ákveðna tilhögur, er gerir lagasetningu þá, er hér kemur til greina, eðlilega og nauðsynlega.

Nefndin gerir það að tillögu sinni, að frumvarpið verði samþykkt með þeirri breytingartillögu, er minnzt hefur verið á og skráð verður hér á eftir, en að öðru leyti óbreytt. Ýtarlegri greinargerð verður að teljast óþörf, þar eð hið fróðlega og greinagóða álit milliþinganefndarinnar verður prentað hér sem fylgiskjal.

BREYTINGARTILLAGA.

Á eftir 7. gr. komi ný grein, er hljóði svo (og breytist greinatala samkv. því):

Núverandi þjóðvegur frá Svinahrauni neðanverðu og austur yfir Hellisheiði skal numinn úr tölu þjóðvega, þegar tilsvarandi kafli Austurvegar er fullger.

Alþingi, 25. febr. 1946.

Eiríkur Einarsson,
form., frsm.

Ingvar Pálason,
fundaskr.

Steingr. Aðalsteinsson.

Fylgiskjal.

Nefndarálit milliþinganefndar í samgöngumálum Suðurlandsundirlendisins.

I. Störf nefndarinnar og starfshættir.

Hinn 10. mars 1944 var svo hljóðandi ályktun samþykkt í sameinuðu Alþingi um ákvörðun og framkvæmd gagngerðra samgöngubóta frá Reykjavík austur í Ölfus:

„Alþingi ályktar að fela 5 manna nefnd að rannsaka og skila rökstuddu álti um það, á hvern hátt verði hagkvæmast og með mestu öryggi tryggðar samgöngur milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins, enda ljúki nefndin störfum svo fljótt sem auðið er.

Nefndinni ber að semja kostnaðaráætlun um þær samgöngubætur, er hún leggur til, að gerðar verði.

Fjórir nefndarmenn skulu kosnir hlutbundinni kosningu í sameinuðu Alþingi, en vegamálastjóri vera fimmtí maður í nefndinni og formaður hennar.

Kostnaður við störf nefndarinnar greiðist úr ríkissjóði.“

Pann hinn sama dag kaus Alþingi þessa menn í nefndina:

Emil Jónsson, vitamálastjóra,

Gunnar Benediktsson, rithöfund,

Jón Gunnarsson, framkvæmdastjóra, og

Árna Snævarr, verkfræðing.

Vegamálastjóri, sem samkv. nefndri þingsályktun er formaður nefndarinnar, kvaddi nefndina saman til fyrsta fundar í skrifstofu sína hinn 27. s. m. Nefndin kaus Árna Snævarr fyrir ritara.

Á þessum fundi og öðrum, er haldinn var 30. s. m., voru athugaðir uppdrættir af þeim leiðum, er komið höfðu til tals milli Reykjavíkur og Selfoss og mældir höfðu verið. Vegamálastjóra var falið á hendur að afla sem fullkomnastra upplýsinga um flutningamagn yfir Hellisheiði með því að safna skýrslum frá fyrtækjum austanfjalls um magn þeirra vara, er fluttar hefðu verið á vegum þeirra hvers um sig, afla skýrslna frá sérleyfishöfum á þessari leið um farþegaflutninga og einnig láta fara fram umferðatalningu, eftir því sem kostur væri á. Þá var einnig á siðari fundinum rætt um kostnaðaráætlanir hinna ýmsu leiða, að svo miklu leyti, er þær lágu fyrir, og vegamálastjóra falið að sjá um mælingar og kostnaðaráætlanir á tilnefndum leiðum til viðbótar því, sem áður hafði verið gert. Árna Snævarr var falið að gera uppkast að heildarkosnaðaráætlun um steinsteyptan veg.

Sumarið 1944 var unnið að ýmsum mælingum og undirbúningi áætlana. Í júní mánuði fóru nefndarmenn aðrir en Jón Gunnarsson um Prengslaleið frá Litla-Reykjafelli niður í Ölfus hjá Vindheimum, til þess að kynna sér leið þessa. Auk nefndarmanna voru með í förinni Jón Viðis mælingamaður i vegamálastkrifstofunni og Jón Ingvarsson verkstjóri. Var leiðin athuguð, og kynntu nefndarmenn sér staðhætti, meðal annars með tilliti til notkunar stórvirkra vinnuvéla.

Seint í október um haustið hófust fundir að nýju. Emil Jónsson var þá orðinn samgöngumálaráðherra og tilkynnti, að hann léti af störfum í nefndinni. Í hans stað var skipaður Ingimar Jónsson skólastjóri. Í desember fór Jón Gunnarsson einnig úr nefndinni, sökum farar til Vesturheims, og tók Árni Eylands framkvæmdastjóri sæti í nefndinni í hans stað.

Á tímabilinu til áramóta voru haldnir 7 fundir.

Á fyrsta fundinum 1945 lagði vegamálastjóri fram svör frá þeim aðilum, sem skrifsað hafði verið um vorið til að fá upplýsingar um flutningsmagn, sömuleiðis lagði hann fram umferðatalningu, sem hafði farið fram um sumarið, einnig upplýsingar, er hann hafði fengið frá póst- og símamálastjóra um farþegafjölda á sérleyfleiðum á Suðurlandsundirlendi. Þá lagði vegamálastjóri einnig fram skýrslu um það, hve marga daga Hellisheiði hefði verið ófær vegna snjóá árin 1940—1944. Þá og á næstu fundum var rætt um járnbrautarmálið og tekin afstaða í því, sem siðar verður rætt um. Einnig var á þeim fundi rætt mjög vandiega um samanburð á Kamba- og Prengslaleið. Var ákveðið að kynna sér nánar en áður, hverjir möguleikar væru á því að leggja góðan og hallalítinn veg um Kamba. Fór nefndin 2. nóv. með mælingamann austur, og var athuguð ný leið, sem nefndarmenn komu sér saman um, að væri sú liklegasta, sem þar væri um að ræða.

Á áðurnefndum fundum til áramóta var síðan haldið áfram að ræða um Kambaleiðina á grundvelli nákvæmra mælinga, er fram fóru á veginum niður Kamba eftir þessa för, og samanburð á henni og Prengslaleið. Var ákveðið, að vegamálastkrifstofan gerði áætlanir um undirbyggingu vegar eftir háðum þessum leiðum, þar sem lagt væri til grundvallar breidd vegar 8,75 m.

Pegar snjóalög voru mest síðastliðinn vetur og umferð hafði stöðvazl um Hellis-

heiði, fór starfsmaður í vegamálaskrifstofunni, Jón Viðis mælingamaður, og einn nefndarmanna, Gunnar Benediktsson, upp á Hellisheiði og alllangt suður í Prengsli til þess að kynna sér samanburð á snjóalögum á þessum tveim leiðum. Næsta dag fóru nefndarmennirnir með Jóni Viðis upp úr Ölfusinu hjá Purá og gengu eftir hjallanum fyrir ofan Hjalla og inn undir Eldborgarhraun á ráðgert vegarstæði um Prengsli. Hafði áður komið til tals, hvort ekki mundi hægt að leggja veginn þessa leið niður í Ölfusið, því að með því mundi hægt að stytta Prengslaleiðina allverulega. Í júní 1945 fóru nefndarmennirnir aftur þessa sömu leið, til að ganga úr skugga um, hvernig vegarstæði væri þarna, og hafði vegamálaskrifstofan þá þegar látið framkvæma mælingar á þessari leið.

Allan þann tíma, er nefndin hefur starfað, hafa auk fundahalda verið tíðar viðræður milli Árna Snævarr verkfræðings, ritara nefndarinnar, vegamálastjóra og Jóns Viðis, sem hefur unnið mest að áætlunum þeim og mælingum, er gerðar hafa verið.

Seint í júlímaðuði 1945 lágu orðið fyrir þær mælingar og áætlanir, er nefndin taldi nauðsynlegar, áður en teknar væru ákvarðanir og lagðar fram rökstuddar til-lögur samkvæmt þingsályktuninni. Eftir að nefndarmenn höfðu kynnt sér rækilega þau gögn, sem fyrir lágu, og rætt ýtarlega um niðurstöður þessara rannsókna, gekk nefndin frá eftirfarandi nefndaráliti síðla hausts 1945. Hafði þá nefndin haldið alls 22 fundi.

II. Samgöngubörf.

Á Suðurlandi hagar þannig sveitum, sem kunnugt er, að Reykjanefjallgarður markar ákveðna héraðaskiptingu. Frá öndverðu hafa héruðin beggja megin þessa fjallgarðs skipzt á fjárhagslegum og atvinnulegum verðmætum, og liggja til þessa orsakir beinlinnis landfræðilegs eðlis. Austan fjalls er stærsta undirlendið, viðáttumestu og ef til vill beztu sveitir landsins, en við strendur þeirra sveita hafnleysur einar að kalla má. Vestan heiðar eru að visu einnig blómlegar lendur, þótt ekki séu stórar, en hafnir góðar og fengsael fiskimið skamnt undan. Pangað hefur og meginstraumur siglinga til landsins legið um langan aldur. Þessi héruð hafa því í viðskiptalegu tilliti verið nátengd á umliðnum öldum og ferðir því tíðar um fyrr-nefndan fjallgarð. En hann hefur jafnan þótt torfæra hin mesta, og kynslóð eftir kynslóð hefur reynt að gera götuna greiðari, og geyma leiðirnar merki þeirra átaka allt frá vörðuðum vegslóða til þess vegar, er nú tengir þessi héruð.

Um Hellisheiði var fyrst lagður vegur nokkru fyrir síðstu aldamót. Siðan hafa miklar endurbætur verið gerðar og veginum viða breytt, og hefur þessi vegur síðan verið aðalsamgönguæð milli þessara landshluta. Hefur oft verið rætt um gagngerðar endurbætur á veginum, og enn á ný er komið á dagskrá hjá þjóðinni að hefja nýtt átak, hið stærsta fram að þessu, og byggja nýjan og betri veg og bæta samgöngur þessara héraða til mikilla muna. Er þörf slikra samgöngubóta nú orðið mjög aðkallandi.

Í suðvesturhluta landsins, eða þeim sýslum, er viðskiptalega eru tengdar höfuðstað landsins, býr nú yfir helmingur allra landsmanna. Hefur fólksfjölgun í þessum landshluta (Gullbringu- og Kjósarsýslu, Árnessýslu, Rangárvallasýslu og Vestur-Skaftafellsýslu, Hafnarfirði og Reykjavík) verið mjög ör hina síðstu áratugi, eins og eftirfarandi tafla sýnir:

1901	24729
1910	29526
1920	35429
1930	46988
1940	57347
1944	64359

Fyrir þennan landshluta er, eins og áður er að vikið, vegur um Reykjanefjallgarð mjög þýðingarmikill, og með auknum hraða í viðskiptum og fullkomnari

verkaskiptingu innan þjóðfélagsins vaxa kröfur þær, sem gera þarf til samganganna. Í þessu sambandi má benda á, að i sýslunum þrem á Suðurlandsundirlendi var 1942: Tala nautgripa 10817, eða um 26% af nautgripaeign landsmanna, og tala sauðfjár 115921, eða 18% af sauðfjáreign landsmanna. Mun nú hvergi á landinu vera jafnmikil nauðsyn gagngerðra samgöngubóta og í þessum landshluta, sem hér hefur verið rætt um.

Í eftirfarandi greinargerð eru rakin helztu atriði, er snerta samgöngur á þessu svæði, og lýst þeim tillögum, er fram hafa komið til úrbóta, og álit nefndar um framtíðarlausn þessa samgöngumáls.

III. Flutningar og umferð milli Reykjavíkur og Selfoss.

Svo sem kunnugt er, hefur mjög verið kvartað yfir því, að flutningar teppast yfir Hellisheiði á vetrum vegna snjóalaga. Eftir að Þingvallaleið var opnuð, hefur þó ástandið mjög batnað. Um þetta atriði hefur nefndin aflað sér upplýsinga, að því er snertir hin síðari ár, eins og eftirfarandi skýrsla um vetrarumferðina ber með sér:

1940:

Frá 18. febrúar var Hellisheiði ófær í 24 daga. Mjólk flutt á snjóbifreiðum og dráttarvél með tengisleða í 3 daga, 23. til 25. febr., en á bifreiðum um Þingvöll í 17 daga. Engin mjólk var flutt í 4 daga.

Frá 17. nóv. er Hellisheiði ófær í 6 daga og að mestu í 8 daga, þessa 14 daga er fært um Þingvöll.

1941:

Hellisheiði fær allan veturinn frá nýári. 3. febr. er slæm færð.

11. des. til 15. des. er slæm færð um Hellisheiði, en þó alltaf farið.

1942:

Frá nýári er Hellisheiði slæm yfirferðar 1 dag, 2. febr., og fara þá sumir bílar um Þingvöll.

Í desember er Hellisheiði hálfófær 30. og 31., en er þó alltaf farin.

1943:

Frá nýári var Hellisheiði ófær í 53 daga og þá farið um Þingvöll nema 3 daga, sem báðar leiðir voru ófærar.

Síðustu 5 dagana í desember er Hellisheiði ófær að mestu. Er þá farið um Þingvöll.

1944:

Frá nýári komst enginn bill yfir Hellisheiði í 48 daga, en í 3 daga þó á harðfenni.

12 daga komst engin mjólk til Rvíkur, en um Þingvöll var farið 36 daga.

Eins og af þessu sést, hafa algerðar umferðateppur komið fyrir, en vaxandi flutningsmagn á þessari leið og nauðsyn daglegra afurðaflutninga krefjast meira öruggis

Um flutningsmagnið hefur nefndin aflað upplýsinga eftir föngum. Í fyrravor ritaði vegamálastjóri, eins og áður er getið, öllum verzlunum og fyrirtækjum aust-anfjalls, sem hafa flutninga með höndum, og óskaði upplýsinga um flutningsmagn hvers einstaks á undanförnum árum. Skyldi greina sérstaklega flutningsmagn að austan og austur. Urðu að telja má allir hlutaðeigendur við beiðni nefndarinnar. Þó voru sumar skýrslurnar það lítið sundurgreindar, að ekki var unt að flokka flutningsmagnið eftir vörutegundum, eins og nefndin hafði ætlað sér. Gleggstar voru skýrslurnar fyrir árið 1943, enda eðlilegast að miða núverandi flutningsmagn við það ár.

áttu, sem þeim er nauðsynleg til þess að lifa og starfa á sviði landbúnaðar, smærri bátaútvegs og iðnaðar í sambandi við búrekstur.

2. Við 2. gr.
 - a. Í stað upphafsorðanna „Í verknámsdeild karla“ kemur: í skólanum.
 - b. Tveir síðustu másl. A-liðar skulu vera sérstök málsgrein.
 - c. Fyrir orðin „íslenzka“ og „söngur“ í fyrri málsgr. B-liðar kemur: íslenzku og söng.
3. Við 3. gr.
 - a. Fyrri málsgr. skal orða svo:
Námstíminn er þrjú missiri: tveir vetur og eitt sumar.
 - b. Orðið „deildarinnar“ í upphafi síðari málsgr. fellur burt.
4. Við 4. gr. Greinin fellur burt, og breytist greinatalan á eftir samkvæmt því.
5. Við 5. gr. Í stað orðanna „í báðum deildum skólans“ kemur: í skólanum.
6. Við 6. gr. Fyrir orðin „með 2.—5. gr., skulu báðar deildir skólans“ kemur: í 2.—4. gr., skal skólinn.
7. Við 9. gr. Fyrir orðin „vera á varðbergi fyrir“ í síðari málsgr. kemur: gefa gætur.
8. Við 13. gr.
 - a. Fyrir „vinnustörfum“ í 2. másl. kemur: vinnustofum.
 - b. Fyrir orðin „frá því, sem nú er“ í síðasta másl. kemur: umfram þær, sem nú eru.

Alþingi, 22. febr. 1946.

Jónas Jónsson.